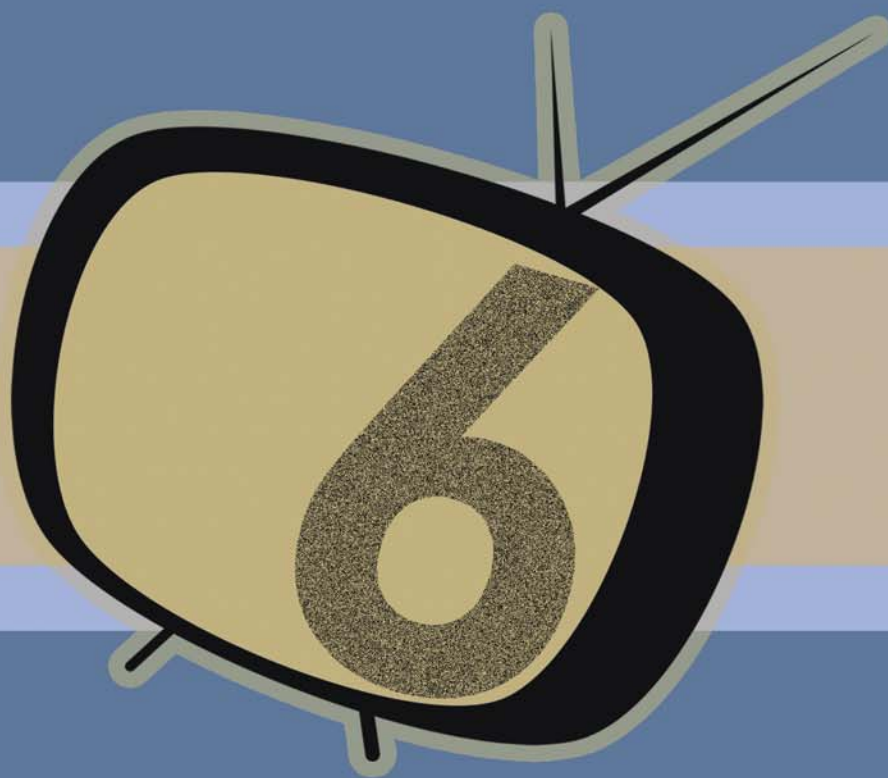

Lejla Huremović

KA POZITIVNIM PRAKSAMA

Izvještavanje medija u 2018. godini
o LGBTI temama u Bosni i Hercegovini

Lejla Huremović
Ka pozitivnim praksama 6:
Izveštavanje medija u 2018. godini o LGBTI temama
u Bosni i Hercegovini

Sarajevo, 2019.

Edicija *Ljudska prava* Sarajevskog otvorenog centra

Knjiga 69

Naslov: Ka pozitivnim praksama 6: Izvještavanje medija u 2018. godini o LGBTI temama u Bosni i Hercegovini

Autorica: Lejla Huremović

Saradnice: Amra Džonlić i Nejra Agić

Lektura / korektura: Nina Tikveša

Prelom / naslovnica: Andrej Arkoš

Izdavač: Sarajevski otvoreni centar

Za izdavača: Emina Bošnjak

© Sarajevski otvoreni centar _ autorica

ISSN broj = 2490-242X

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njezinih dijelova poželjno je, uz prethodno pismeno informisanje izdavača na mail: office@soc.ba.

Lejla Huremović

KA POZITIVNIM PRAKSAMA 6:

**Izvještavanje medija u 2018. godini
o LGBTI temama u Bosni i Hercegovini**

Sarajevo, 2019.

SADRŽAJ

PREGOVOR	7
SAŽETAK	9
1. UVOD, PREDMET I METODOLOGIJA RADA	13
2. MEDIJSKA KULTURA	17
2.1. Važnost izvještavanja o LGBTI temama	17
2.2. Za one koji znaju čitati: kako mediji manipuliraju stvarnošću	19
2.3. 12 veličanstvenih	21
2.4. Zakonski kontekst	35
3. STATISTIČKI PODACI O MEDIJSKOM IZVJEŠTAVANJU	39
3.1. Štampani mediji	39
3.2. Televizije	41
3.3. Online mediji	43
4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	47
4.1. Opšti zaključci istraživanja	47
4.2. Preporuke	49
5. LITERATURA	52
O autorici	53
O Sarajevskom otvorenom centru	54
6. DODATAK: Rječnik osnovnih LGBTI pojmova	55

PREDGOVOR

Pred vama je osma analiza praćenja izvještavanja bosanskohercegovačkih medija o LGBTI¹ temama, koju objavljuje Sarajevski otvoreni centar. Nastala je na osnovu znanja i iskustva autorica o medijima te na osnovu analiza medijskog izvještavanja iz 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016. i 2017. godine.²

Cilj kontinuiranog praćenja medijskog izvještavanja jeste da se dobije slika o načinu na koji se obrađuju prava i teme u vezi s LGBTI osobama. Budući da mediji predstavljaju moćan instrument kojim se može uticati na stavove i ponašanje publike, analizom se ukazuje na pozitivne i negativne obrasce izvještavanja – dobre prakse, senzacionalizaciju, seksualizaciju i stereotipizaciju u izvještavanju.

U kontekstu slobode medija i izgradnje profesionalnog medijskog diskursa koji jednako tretira sve segmente društva, medijsko izvještavanje o LGBTI osobama trebalo bi da bude dio medijske kulture svake demokratske zemlje i otvorenog društva.

U vremenu politizacije, komercijalizacije i tabloidizacije medijskog prostora, krize štampanih medija, te njihovog neminovnog prelaska u online sferu, gdje postoji utrka za što bržim objavljivanjem informacija, bez konsultovanja više izvora (po principu što više klikova – više novca), od velike je važnosti promovisati etičke i profesionalne standarde izvještavanja i koncept društveno odgovornog novinarstva i ne dozvoliti da politički i ekonomski centri moći presudno utiču na kreiranje medijskih sadržaja.

¹ Od januara 2016. godine Sarajevski otvoreni centar je intenzivirao svoj rad i na pitanjima prava interseksualnih osoba, te smo se zbog toga odlučile pratiti i medijske objave u vezi s njima.

² Lejla Huremović (2011) *LGBT teme u bosanskohercegovačkim štampanim medijima u 2011. godini*. U: *Čitanka lezbejskih i gej ljudskih prava*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar i Fondacija Heinrich Böll; Masha Durkalić (2012) *Analiza medijskog izvještavanja o seksualnim manjinama*. U: Lejla Huremović, Masha Durkalić, Damir Banović, Emina Bošnjak (priredile) *Stanje LGBT ljudskih prava u BiH u 2011. godini – Rozi izvještaj*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Jasmina Čaušević i Kristina Ljevak (2012) *Čekajući ravnopravnost. Analiza sadržaja izvještavanja pisanih medija o LGBT temama*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Kristina Ljevak, Jasmina Čaušević, Lejla Huremović (2013) *Čekajući ravnopravnost 2: Analiza sadržaja izvještavanja štampanih medija o LGBT temama u Bosni i Hercegovini u 2013. godini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Lejla Huremović, Kristina Ljevak, Jasmina Čaušević (2013) *Ka pozitivnim praksama. Izvještavanje medija u 2013. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured u BiH, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE; Sandra Zlotrg, Lejla Huremović, Kristina Ljevak (2014) *Čekajući ravnopravnost 3: Analiza izvještavanja štampanih medija o LGBT temama u Bosni i Hercegovini u 2012, 2013. i 2014. godini*. Sarajevo:

Praćenjem medijskog izvještavanja u proteklih osam godina dolazimo do zaključka da je neophodno da mediji imaju osmišljene uređivačke politike koje pružaju medijski prostor jednako svim grupama u društvu, a pogotovo da imaju politike izvještavanja o manjinama, o ljudskim pravima, te da svakodnevno promoviraju važnost izvještavanja o ljudskim pravima u skladu s etikom i vrijednostima novinarske struke.

Profesionalnost novinarskog pisanja, etičnost i odgovornost pomjeraju društvo u kojem živimo ka prostoru veće tolerancije.

Sarajevski otvoreni centar

Sarajevski otvoreni centar; Kristina Ljevak, Lejla Huremović, Sandra Zlotrg (2014) *Ka pozitivnim praksama 2. Izvještavanje medija u 2014. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured u BiH, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE; Lejla Huremović (2016) *Ka pozitivnim praksama 3. Izvještavanje medija u 2015. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar. Lejla Huremović i Masha Durkalić (2017) *Ka pozitivnim praksama 4. Izvještavanje medija u 2016. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar. Lejla Huremović i Jasmina Čaušević (2018) *Ka pozitivnim praksama 5. Izvještavanje medija u 2017. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

SAŽETAK

Analiza predstavlja pregled praćenja izvještavanja o LGBTI temama u medijima u Bosni i Hercegovini, koji već osmu godinu objavljuje Sarajevski otvoreni centar. Analizom se prati nivo doprinosa medija u borbi protiv diskriminacije i povećanja vidljivosti LGBTI osoba u bosanskohercegovačkom medijskom prostoru.

U 2018. godini praćena su 62 medija: elektronska (radio – 3 i televizija – 14), štampana (dnevne novine, sedmični i dvosedmični magazini – 20) te online (news portali i portali štampanih medija – 25). Ukupno, u svim medijima objavljeno je **2139** teksta/priloga, i to u **štampi – 568** tekstova, **na televiziji – 111** priloga i u **online medijima – 1460**.

Štampani medij koji je najviše izvještavao o LGBTI temama bio je **Jutarnji list – 113**, od televizijskih stanica BHT1 – **31**, a od online medija **Avaz.ba – 189**.

Iz svijeta se još uvijek najviše izvještava o poznatim ličnostima koje su LGBTI osobe te njihovim partnerima/cama. Veliki je broj kratkih vijesti u kojima se prenose informacije iz ličnih života poznatih koje zapravo ne govore ništa i tu su kako bi popunile medijski prostor ili širile senzacionalizam. U toku 2018. godine o pravima LGBTI osoba iz svijeta je izvještavano i kroz prizmu političkih aktuelnosti, desničarskih politika, ograničavanju prava transrodnih osoba, ali i o povorkama ponosa koje su se održavale u cijelom svijetu. I dalje se često može naići na objave o trans osobama kroz prizmu *vjerovali ili ne, možete li vjerovati da su izgledali ovako* i sl.

Iz regije je najviše izvještavano o tome da je Hrvatska dobila prvu slikovnicu o istospolnim porodicama te reakcijama različitih udruženja i pojedinaca oko izlaska ove slikovnice. Ratifikacija Istanbulske konvencije je bila top tema u hrvatskim medijima koju su često prenosili i mediji u BiH, te su u tom kontekstu spominjana i LGBTI prava. Neizostavno je izvještavanje o povorkama ponosa u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori.

Iz Srbije je tokom cijele godine, u kontekstu različitih političkih pitanja, bilo govora i o seksualnoj orijentaciji Ane Brnabić. O izvještavanju medija o premijerki Ani Brnabić možete više pročitati u medijskoj analizi iz 2017. godine kada je došla na mjesto premijerke. Naravno, neizostavno je bilo i izvještavanje o povorkama ponosa u Beogradu.

Iz Bosne i Hercegovine se izvještavalo o Međunarodnom festivalu queer filma Merlinka u Sarajevu, protestu povodom Međunarodnog dana vidljivosti trans osoba te nedobijanju dozvole za izvođenje performansa ispred BBI centra i Narodnog pozorišta. U maju se izvještavalo o različitim aktivnostima koje su bile organizovane u BiH povodom Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije. Bilo je izvještavanja o različitim edukacijama, kao i različitim izvještajima o stanju prava LGBTI osoba u BiH koji su predstavljeni u toku ove godine.

U 2018. godini nastavljen je trend rasta broja medijskih izvještavanja. **U 2016. godini ukupan broj medijskih objava je bio 1299, 2017. godini povećan na 2073, dok 2018. godine iznosi 2139.**

U online medijima još uvijek je primjetan najveći broj agencijskih vijesti, po principu copy-paste, te zbog toga i dalje postoji nesrazmjer između pozitivnih i negativnih objava. Također je primjetan i veliki broj senzacionalističkih objava, koje nerijetko objektivizuju LGBTI osobe, pogotovo transrodne žene.

U televizijskim informativnim emisijama još uvijek se izvještava samo povodom nekih događaja, te nema inicijative da se pokreću teme u vezi s pravima LGBTI osoba. Zaključak je i ove godine da kada postoje inicijative ili događaji koje organizuju organizacije civilnog društva, tad ima i najviše medijskog izvještavanja, čemu svjedoči i mjesec maj, kada se obilježava Međunarodni dan borbe protiv homo/bi/transfobije, kada bude i najveći broj objava u medijima.

I ove godine se može zaključiti da su novinari i novinarke propustile šansu da o medijski zanimljivim i višestruko važnim temama pišu angažovano i istraživački. Većina tekstova koji su se ticali događaja koji su organizovani su zbog sadržaja istih ocijenjeni kao pozitivni jer je i sam sadržaj događaja pozitivan. Primjetno je da mediji i kada dobiju informacije o nekoj temi ili problemu, izvještavaju samo tad, te se u narednim mjesecima ne bave tom temom. Mediji rijetko, gotovo nikad, ne iskoriste podatke koje dobiju kroz izvještaje koje rade organizacije civilnog društva kako bi detaljnije izvještavali o određenim temama.

Neutralno je ocijenjen prilog u kojem se odgovara na novinarska pitanja ko, šta, kad, gdje, kako, bez dubljeg ulaženja u problematiku i bez komentara, odnosno ličnog doprinosa autora/ice priloga. To su većinom agencijske vijesti koje izvještavaju o dešavanjima ili prenose obavještenja za medije različitih organizacija ili pojedinaca/ki. Također, neutralnim su

ocijenjene male vijesti i ankete, izjave dana, odnosno prilozi koji su prostorno ograničeni da bi bili društveno angažirani. Naravno, i ove kratke forme morale su zadovoljiti kriterije korektnosti izvještavanja.

Budući da smo u 2016. godini počele pratiti i medijske objave u vezi s interpolnim osobama, važno nam je naglasiti da su mediji sporadično počeli izvještavati i o njima, nevidljivosti i problemima na koje one nailaze. Interspolne osobe se uglavnom spominju u kontekstu LGBTI prava, te se o njima izvještavalo malo ili gotovo nikako.

Pozdravljamo činjenicu da mediji prate i izvještavaju o aktivnostima organizacija civilnog društva koje se bave pravima LGBTI osoba. I ovom analizom je potvrđena hipoteza da je veća vidljivost aktivističkih organizacija, aktivista/kinja i LGBTI osoba preduslov veće vidljivosti LGBTI tema u medijima, čime se dodatno potcrtava važnost novinarske odgovornosti, etike i profesionalnosti, jer bi izvještavanje trebalo da afirmiše građansku hrabrost ovih javnih istupanja. Također, pozdravljamo i činjenicu da neki mediji prenose autorske tekstove s portala lgbti.ba, koji je jedini bosanskohercegovački LGBTI news portal.

UVOD, PREDMET I METODOLOGIJA RADA

Analiza medijskog izvještavanja o LGBTI temama za 2018. godinu zasniiva se na analizama koje je Sarajevski otvoreni centar radio prethodnih godina.³ U nastavku se osvrćemo na predmet analize i metodologiju rada.

U 2018. godini praćeno je izvještavanje 48 medija⁴: elektronskih (televizija – 14), štampanih (dnevne novine, sedmićni i dvosedmićni magazini – 17) te online medija (news portali i portali štampanih medija – 17). Jedinica analize je medijska objava (prilog), bez obzira na žanr. Kompanija Kliping⁵ je pratila objave iz medija i svakodnevno dostavljala podatke relevantne za analizu: detalji o mediju u kojem je objavljen prilog, naslov, autor/ica ili izvor teksta, broj stranice u novini, pozicija i površina teksta. Također je bitno naglasiti da su se LGBTI teme pojavljivale i u nekim drugim medijima (ili u slučaju televizije, u drugim emisijama) koji nisu bili unaprijed oznaćeni da se prate.

³ Lejla Huremović (2011) *LGBT teme u bosanskohercegovaćkim štampanim medijima u 2011. godini*. U: Čitanka lezbejskih i gej ljudskih prava. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar i Fondacija Heinrich Böll; Maša Durkalić (2012) *Analiza medijskog izvještavanja o seksualnim manjinama*. U: Lejla Huremović, Masha Durkalić, Damir Banović, Emina Bošnjak (priredile) *Stanje LGBT ljudskih prava u BiH u 2011. godini – Rozi izvještaj*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Jasmina Čaušević i Kristina Ljevak (2012) *Ćekajući ravnopravnost. Analiza sadržaja izvještavanja pisanih medija o LGBT temama*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Kristina Ljevak, Jasmina Čaušević, Lejla Huremović (2013) *Ćekajući ravnopravnost 2: Analiza sadržaja izvještavanja štampanih medija o LGBT temama u Bosni i Hercegovini u 2013. godini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Lejla Huremović, Kristina Ljevak, Jasmina Čaušević (2013) *Ka pozitivnim praksama. Izvještavanje medija u 2013. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured u BiH, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE; Sandra Zlotrg, Lejla Huremović, Kristina Ljevak (2014) *Ćekajući ravnopravnost 3: Analiza izvještavanja štampanih medija o LGBT temama u Bosni i Hercegovini u 2012, 2013. i 2014. godini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Kristina Ljevak, Lejla Huremović, Sandra Zlotrg (2014) *Ka pozitivnim praksama 2. Izvještavanje medija u 2014. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured u BiH, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE; Lejla Huremović (2015) *Ka pozitivnim praksama 3. Izvještavanje medija u 2015. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, Lejla Huremović i Masha Durkalić (2016) *Ka pozitivnim praksama 4. Izvještavanje medija u 2016. godini o LGBTI temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, Lejla Huremović i Jasmina Čaušević (2018) *Ka pozitivnim praksama 5. Izvještavanje medija u 2017. godini o LGBTI temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar

Da bi se predstavila medijska slika u 2018. godini, kada su LGBTI teme u pitanju, donosimo kvantitativne podatke o broju priloga i o kvalitetu izvještavanja, a ove godine je dat tematski pregled po mjesecima kako bi se u većoj mjeri stekao uvid koje su to teme bile zastupljene tokom cijele godine. Cilj je ukazati na dobre i loše novinarske prakse, tako da na kraju donosimo preporuke za novinare i novinarkе, ali i sve koje ova tema zanima, o tome kako korektno izvještavati.

U prvom dijelu je predstavljeno koliko medija objavljuje neutralne, a koliko negativne i pozitivne priloge o LGBTI temama. Pratili smo izvještavanja o događajima koji se tiču LGBTI osoba (općenito aktivistički događaji) i priloge čiji su akteri LGBTI osobe (intervjui s lezbejkama, gejevima, biseksualnim, trans i interspolnim osobama ili članci koji govore o njima).

Osim općenite ocjene priloga, pratili smo kako je prilog opremljen, u kojem kontekstu je objavljen, koristi li se politički korektan jezik i ima li u prilogu stereotipa. Naravno, pratila se i statistička povezanost negativne ocjene priloga i negativnih ocjena korektnosti jezika, odnosno prisustva stereotipa.

Kriteriji po kojima je prilog ocijenjen kao neutralan, negativan ili pozitivan ostali su isti kao i prethodnih godina:

Neutralno je ocijenjen prilog u kojem se odgovara na novinarska pitanja ko, šta, kad, gdje, kako, bez dubljeg ulaženja u problematiku i bez komentara, odnosno ličnog doprinosa autora/ice priloga. To su većinom agencijske vijesti koje izvještavaju o dešavanjima ili prenose obavještenja za medije različitih organizacija ili pojedinaca/ki. Također, neutralnim su ocijenjene male vijesti i ankete, izjave dana, odnosno prilozima koji su prostorno ograničeni da bi bili društveno angažirani. Naravno, i ove kratke forme morale su zadovoljiti kriterije korektnosti izvještavanja.

Korektnost izvještavanja podrazumijeva da se u prilogu koristi rodno osjetljiv jezik i korektna LGBTI terminologija, da se ne perpetuiraju stereotipi te da se ne prenosi govor mržnje. Odnosno, prenošenje govora mržnje **ocijenjeno je negativnim** onda kada se autor/ica priloga nije ogradio/la od izjava koje podstiču mržnju i nasilje prema pripadnicima/ama manjina.

⁴ Iako je na početku praćenja izvještavanja bilo planirano da se prati 93 medija, u analizi se neće spominjati oni mediji u kojima tokom čitave godine nije bilo nijedne objave.

⁵ Kliping je tvrtka u području praćenja medija, medijskih analiza i stručne podrške za sve koji se bave medijima na bilo koji način - www.klippingmap.ba.

S druge strane, **pozitivnim su ocijenjeni** prilozi u kojima je, osim korektnog izvještavanja, vidljiva angažiranost autora/ice da temu osvjetli sa svih društvenih aspekata. To znači da je u prilog uključeno više izvora, odnosno više sagovornika/ca. U slučaju izvještavanja o paradi ponosa, da bi prilog bio pozitivno ocijenjen, morao je sadržavati izjave organizatora/ica parade. Ako prilog donosi više perspektiva (aktere koji su organizirali paradu, one koji ga podržavaju i protivnike parade), pozitivnim je ocijenjeno insistiranje na razlozima organiziranja parade, insistiranje na zakonskom okviru unutar kojeg je nužno poštivanje ljudskih prava, prava na okupljanje, a zabranjeno širenje govora mržnje. Također su pozitivnim ocijenjeni prilozi koji o LGBTI temama izvještavaju upućujući na rezultate naučnih istraživanja.

U slučaju intervjua s LGBTI osobama, pozitivnim je ocjenjivano kada se osoba ne sagledava samo kroz prizmu seksualnosti, nego se (homo)seksualnost smješta u društveni kontekst diskriminacije i uvažavanja različitosti.

Obratno, kada se LGBTI teme svode samo na seksualnost, kada se pitanja o seksualnoj orijentaciji shvataju kao *škakljiva, neugodna, skandalozna*, prilog je objavljen s ciljem izazivanja senzacije te spada u negativno ocijenjene. Negativni su i prilozi koji šire govor mržnje ili prenose izjave osoba koje šire govor mržnje, koji aludiraju na homoseksualnu orijentaciju kao na bolest, društvenu devijaciju, rizično ponašanje. Ukratko, negativni su oni prilozi u kojima se izvještavanje koristi kao sredstvo prenošenja stereotipa i predrasuda o istospolnoj orijentaciji, u kojima se LGBTI osobe prikazuju kao Drugi, s kojima se "većina u društvu ne slaže".

S obzirom na to da je ukupni broj priloga koji su ušli u istraživanje 2073, bilo je nemoguće uraditi obuhvatniju kvalitativnu interpretaciju. Stoga, kao i prethodnih godina, odlučile smo obratiti dodatnu pažnju na opremu teksta (naslovi, fotografije, videozapisi...), te se u poglavljima koja se tiču naslova i fotografija osvrnuti i na neke pozitivne i negativne tekstove. Također ćemo uporediti zaključke istraživanja s nalazima iz prethodnih godina te odgovoriti na pitanje ima li napretka u načinu izvještavanja.

Znakovit statistički podatak također je i broj objava koje pokrivaju teme iz svijeta, regije, odnosno iz Bosne i Hercegovine. Kod priloga iz Bosne i Hercegovine bilo nam je bitno osvrnuti se na to koliko su bh. aktivisti/kinje vidljivi/e u javnosti te da li veća vidljivost organizacija koje se bave zaštitom LGBTI osoba znači veću vidljivost problema s kojima se LGBTI osobe kao marginalizirana grupa u našem društvu suočava.

2. MEDIJSKA KULTURA

U ovom poglavlju osvrnut ćemo se na važnost izvještavanja o LGBTI temama, izazove s kojima se mediji danas suočavaju, zakonski okvir i kodeks struke. Medijska kultura pridonosi izgradnji stavova, pa i obrazovanju opšte javnosti, te na taj način ima mogućnost uticaja i ostavljanja posljedica na svakoga od nas jer smo svakodnevno okruženi mnoštvom informacija.

2.1. VAŽNOST IZVJEŠTAVANJA O LGBTI TEMAMA

Sarajevski otvoreni centar već osam godina zaredom radi analize medijskih sadržaja o LGBTI osobama koji su objavljeni u bh. medijima. Cilj ovih analiza jeste dobiti obuhvatnu sliku o izvještavanju koje se tiče ove manjinske i ranjive grupe, i dalje izložene diskriminaciji, nasilju i govoru mržnje. Upravo zbog ovakvog društvenog statusa LGBTI osoba, slika o njima koju prenose mediji iznimno je važna za formiranje javnog mišljenja, jer mediji, pored toga što informiraju javnost, izvještavanjem potiču na javnu raspravu, ali i na kreiranje javnih stavova o različitim temama.

Uz pomoć ovih analiza dobivamo ideju o tome kako se izvještavanje o LGBTI temama razvijalo tokom proteklih godina, te otkrivamo kako izgledaju javna rasprava i javni stavovi o LGBTI osobama, što nam pomaže da mapiramo glavne probleme i preporučimo rješenja za njih. Najvažniji cilj medijskih analiza je da one doprinesu što korektnijem, objektivnijem i profesionalnijem medijskom izvještavanju o LGBTI osobama i temama. Analiziranjem ovih sadržaja uspijevamo saznati i društva prema manjinama, s obzirom na to da mediji najbolje reflektiraju sveukupni odnos društva prema različitim fenomenima. Izvještavanje o manjinama u ovom slučaju može poslužiti kao izvrstan test koji pokazuje koliko je samo društvo (ne)tolerantno.

Mediji bi trebali izvještavati o marginaliziranim grupama upravo zbog toga što je javna percepcija o njima često iskrivljena. Nekorektno medijsko izvještavanje pogoršava ionako negativan imidž marginaliziranih grupa i produbljuje postojeće stereotipe. U tom smislu, analiziranje medijskog iz-

vještavanja o LGBTI osobama služi kao neka vrsta korektiva, odnosno podsjećanje na to da izvještavanje treba jednako pokrивati i tretirati sve društvene grupe kako one većinske, tako i one manjinske i/ili marginalizirane.

Izvještavanje o LGBTI temama često zahtijeva i viši nivo profesionalne etike, kao i poznavanje terminologije, zakona i propisa. Potrebno je osvojiti povjerenje sugovornika/ca kako bi oni/e ispričali/e svoje životne priče, koje su često okosnica medijskog izvještavanja o LGBTI temama. Također je potrebno "osvojiti" medijski prostor za ove priče, koje su često gurnute u zapećak zbog tema za koje urednici/e smatraju da su bitnije ili se, ako i dobiju priliku biti u prvom planu, senzacionaliziraju i više nego što je potrebno. Korektno medijsko izvještavanje o LGBTI temama ponajviše zavisi od dobre volje i želje samih medija da se ovom tipu izvještavanja posvete profesionalno, poštujući sve standarde struke.

Mediji bi također trebali regulirati sami sebe, odnosno redovno provjeravati kvalitet sadržaja, nastojeći ga uvijek unaprijediti. Ovo je osjetljivo područje izvještavanja, u kojem će se često (namjerno ili slučajno) pokazati čak i lični stavovi urednika/ca i/ili novinara/ki, što kasnije može utjecati i na formiranje stavova publike, uz popratno produblјivanje stereotipa. Upravo zbog toga bi sami mediji, urednici/e i novinari/ke, trebali/e sadržaje o LGBTI osobama posmatrati analitično i u saradnji s drugim medijima, kao i nevladinim organizacijama koje prate njihov rad, te zajednički raditi na unapređivanju ove vrste izvještavanja, kao i eliminaciji senzacionalizacije i nevidljivosti LGBTI osoba u medijskom prostoru.

Korektnim izvještavanjem o LGBTI osobama mediji će doprinijeti normalizaciji javnog mišljenja o njima, što je još jedan korak ka adekvatnom zakonskom prepoznavanju LGBTI osoba. Naravno, ovo se može desiti jedino pod pretpostavkom da će mediji o LGBTI osobama izvještavati u skladu s etičkim i profesionalnim standardima utvrđenim više puta i na više načina. Izvještavanje o LGBTI temama i osobama je još uvijek podložno određenim praksama koje dovode u pitanje profesionalnost medija. Pri tome je "recept" za korektno izvještavanje jednostavan – ne baviti se ovim temama tako da ih se *a priori* označava teškim i kontroverznim te ne tretirati LGBTI osobe pri izvještavanju kao drugačije i različite od ostalih članova i članica društva. Nadamo se da će mediji u budućnosti što obuhvatnije koristiti ovu praksu i tako doprinostiti kako korektnom izvještavanju o LGBTI temama, tako i o iskorjenjivanju stereotipa i negativnih stavova o LGBTI osobama.

2.2. ZA ONE KOJI ZNAJU ČITATI: KAKO MEDIJI MANIPULIRAJU STVARNOŠĆU

I ove godine prenosim zaključke do kojih je Roman Kuhar došao analizirajući članke iz slovenačkih štampanih medija od 1970. do 2000. godine. Definirao je pet dominantnih načina na koje se LGBTI⁶ osobe prikazuju u medijima: stereotipiziranje, medikalizacija, seksualizacija, tajnovitost i normalizacija.⁷ Principi se do danas nisu u mnogome promijenili tako da su kao analitički alat korišteni i u ovoj analizi.

Stereotipiziranje se oslanja na shvatanje rodova kao prirodno datih, a ne društveno konstruiranih, tako da se gejevi predstavljaju kao feminizirani, a lezbejke kao muškobanjaste. Primjeri stereotipiziranja u 2016. godini su bili vidljivi najčešće u fotografijama, gdje su uz određene teme stavljane fotografije sa zapadnih karnevala grupe muškaraca koji su razodjeveni, zaneseni u plesu, podržavajući stereotip da je gej parada parada golih osoba, te da su gej muškarci promiskuitetni i feminizirani. Kada govorimo o predstavljanju lezbejki kroz fotografije, postoje dva tipa prikaza: dvije djevojke u vjenčanicama i rodno neutralne žene ili žene čiji rodni identitet nije u skladu s pretpostavljenim, heteronormativnim načelima.

Medikalizacija se oslanja na psihijatrijski diskurs koji je u medicini odavno prevaziđen, i u smislu homoseksualnosti kao bolesti i u smislu LGBTI osoba kao *rizične* grupe. Govor mržnje koji mediji prenose proizlazi iz takvih retrogradnih shvatanja da je homoseksualnost bolest pa prema tome nešto *nenormalno, neprirodno, zarazno* (izjave tipa *protivno prirodi, proširit će se...* itd.), *nešto čime se ne treba hvaliti* (odnosno, *da ne treba paradirati*).

Najčešće se ovaj oblik izvještavanja nalazi u prenošenju izjava religijskih vođa ili generalno osoba koje s vjerskih pozicija posmatraju LGBTI osobe, nazivajući ih neprirodnim, nemoralnim, bolesnim, osobama kojima je potrebno liječenje i slično.

⁶ Izvorno je u tekstu Roman Kuhar govorio o LGBT osobama, no vjerujemo da se dominantni obrasci mogu lako prenijeti i na izvještavanje o interspolnim osobama.

⁷ Roman Kuhar (2003) *Media Representations of Homosexuality: An Analysis of the Print Media in Slovenia, 1970 - 2000*. Ljubljana: Peace Institute.

Seksualizacija je princip po kojem se LGBTI osobe posmatraju isključivo u kontekstu seksualnosti, odnosno seksa. Primjere ovog tipa vidimo u fotografijama koje služe kao ilustracija za članke gdje su često, najčešće gej muškarci, predstavljeni kao seksualni objekti. Postoji veliki broj kratkih vijesti, u rubrikama *lifestyle*, koje govore u seksualnim praksama LGBTI osoba, svodeći na taj način cjelokupni život LGBTI osoba samo na segment seksa. Ovim vijestima se diskredituje život osoba koje bivaju neozbiljno shvaćene i gdje se gubi fokus s problema s kojim se LGBT osobe suočavaju te povećava diskriminacija i netrpeljivost prema njima.

Tajnovitost podrazumijeva način predstavljanja homoseksualnosti kao nečega sramotnog ili vrijednog žaljenja. Normalizacija je za našu analizu posebno zanimljiva, a tiče se heteronormativnog predstavljanja LGBTI osoba. Tako se može pročitati da mediji pišu da su dvije lezbejke sklopile brak, iako je, recimo, u pitanju registrovano partnerstvo ili da je neko poznat *tradicionalno zaprosio dečka* i slično.

Međutim, Roman Kuhar dokazuje da se radi ustvari o heteroseksualnoj **normalizaciji** i da ne smijemo upasti u zamku:

Medijsko predstavljanje normalne homoseksualnosti su predstave po uzoru na percepciju heteroseksualaca tako da ni na koji način ne prijete njihovom svijetu. Homoseksualnost je prihvatljiva samo kad je depolitizirana.⁸

Vrijedi još jednom naglasiti da slike ili naslovi koji ne odgovaraju sadržaju vijesti ustvari predstavljaju stav uredništva, bilo njihovo nerazumijevanje ili neslaganje. Zadatak ove analize je razotkrivati mehanizme po kojima se proizvodi značenje kako bismo utjecali (bar) na smanjenje nerazumijevanja.

⁸ Media representations of normal homosexuality are representations tailored to the perception of heterosexuals in such a way that they do not threaten their world. Homosexuality is acceptable only when depoliticized. U: Roman Kuhar (2003) *Media Representations of Homosexuality: An Analysis of the Print Media in Slovenia, 1970-2000*. Ljubljana: Peace Institute, str. 7

2.3. 12 VELIČANSTVENIH

U osmoj analizi medijskog izvještavanja o LGBTI temama, koju Sarajevski otvoreni centar iz godine u godinu objavljuje, dio koji slijedi posvećen je tematskom pregledu i analizi nekih od tema koje su bile aktuelne i o kojima se pisalo u 2018. godini. Cilj ovog pregleda jeste dobijanje slike o kojim to temama pišu mediji, kojim temama posvećuju više a kojim manje prostora, te kad se i zbog čega o njima piše. Kroz pregled i analizu su date i određene sugestije i prijedlozi za poboljšanje izvještavanja.

Januar

Kada govorimo o izvještavanju iz naše države, u toku prvog mjeseca u 2018. godini se najviše izvještavalo o Međunarodnom festivalu queer filma Merlinka u Sarajevu, koji je ove godine održan po šesti put pod sloganom *Zaljubi se zatvorenih očiju*. Mediji su prenosili najave festivala, ali su također medijski propratili otvaranje. Primjetno je da mediji najčešće objavljuju kratke izvještaje s festivala, ne ulazeći u detaljniji reporterski angažman. Pa se tako može naići samo na izjave organizatora/ica, ali ne i posjetitelja/ica Festivala.

U toku ovog mjeseca je Kantonalno tužilaštvo u Sarajevu imenovalo kontakt osobu za slučajeve zločina iz mržnje prema LGBTI osobama, što se ispostavilo kao vrlo interesantna vijest za domaće medije, pa su gotovo svi mediji prenijeli ovo saopštenje, ali su propustili priliku da detaljnije pišu o potrebi imanja kontakt osobe, šta to zapravo znači, kao i o zločinima iz mržnje koji se dešavaju LGBTI osobama. Kroz temu vršnjačkog nasilja, koje se sve češće događa i u našoj državi, spominjani su LGBTI srednjoškolci/ke kao jedna od grupa nad kojima se vrši vršnjačko nasilje. Međutim, izvještavanje o ovoj temi je ostalo u sferi izvještaja i površnih informacija te se mediji nisu dodatno angažovali da detaljnije izvještavaju o postojanju nasilja nad LGBTI osobama u kontekstu vršnjačkog nasilja.

Fondacija CURE je pokrenula projekat pisanja alternativnih bajki pod nazivom *Bajke su za svakoga*, što je također izazvalo dosta medijske pažnje, pa se u različitim medijima moglo pročitati njihovo saopštenje o početku rada na ovom projektu.

Kada govorimo o kulturi, u toku januara, pored pomenutog festivala, pisalo se o dvije predstave. O predstavi u režiji Selme Spahić *Ono što ne-*

dostaje, te glavnom liku predstave, gej tinejdžeru Davidu. U Sarajevskom ratnom teatru je u januaru igrala predstava Narodna drama, koja također govori i o LGBTI osobama. Kultura se pokazala kao vrlo važan prostor kroz koje se govori o LGBTI temama, te je pohvalno da mediji izvještavaju i kroz kritike predstava govore o položaju i pravima LGBTI osoba u BiH.

Iz regije je najviše izvještavano o tome da je Hrvatska dobila prvu slikovnicu o istospolnim porodicama te reakcijama različitih udruženja i pojedinaca oko izlaska ove slikovnice.

U Jutarnjem listu je urađena odlična priča o partnericama i njihovoj porodici u kojoj odgajaju dijete. Ovakvih intervjua kroz koje se normalizuje priča o postojanju istospolnih porodica je generalno malo u našim medijima, a kad ih i bude često im se pristupa stereotipno ili senzacionalistički. Apelujemo na medije da kada pišu u istospolnim porodicama da ih tretiraju kao i sve ostale porodice.

Januar je bio bogat vjeridbama i vjenčanjima poznatih osoba iz svijeta filma i muzike, pa se u medijima moglo čitati o Elen Page i njejoj partnerici, kao i o Ricki Martinu i njegovom partneru, koji su sklopili brak.

Februar

U toku mjeseca februara je Sarajevski otvoreni centar potpisao sporazum o saradnji s Centrom za edukaciju sudija i tužilaca, te je veliki broj medija prenio ovo saopštenje. Međutim, kao što ćete moći pročitati u narednim mjesecima, mediji rijetko iskorištavaju ovakve informacije kako bi se detaljnije posvetili nekim temama, u ovom kontekstu slučajeva koji su pred sudom a tiču se nasilja nad LGBTI osobama.

U toku ovog mjeseca je Amnesty International objavio izvještaj o stanju ljudskih prava u BiH, u kojem su se spominjala i prava LGBTI osoba u kontekstu sudskih slučajeva. Tim povodom se pisalo o slučaju napada na Međunarodni festival queer filma Merlinka u Sarajevu iz 2014. godine te o administracijskoj šutnji i nedobijanju rješenja od Ministarstva saobraćaja Kantona Sarajeva za protestnu šetnju koju je Sarajevski otvoreni centar pokušao organizovati u maju 2017. godine. Mediji su u ovom slučaju korektno prenijeli informacije koje je Amnesty international iznio u svom izvještaju. Ali, kao i u prethodnom saopštenju, nisu iskoristili informacije koje su dobili kako bi detaljnije pisali o ovim temama.

Kada govorimo o kulturi i književnosti, pisalo se o romanu Bojana Krivokapića "Proleće se na put sprema" koji je izašao i u BiH, te njego-

vom gej junaku. Iz svijeta se najčešće pisalo o poznatim ličnostima te o politici gdje su se usputno spominjala i ograničenja prava LGBTI osoba u Rusiji, Turskoj, SAD-u. Kada govorimo o pisanju iz svijeta, najčešće se mogu pročitati kratke vijesti, koje samo zapravo služe za popunjavanje prostora u novinama, ili ako govorimo o online sferi, onda je riječ o senzacionalizmu.

Mart

U toku mjeseca marta iz Bosne i Hercegovine se najviše izvještavalo o protestu koji je održan u Sarajevu povodom ograničavanja slobode kretanja i okupljanja. Naime, Sarajevski otvoreni centar je povodom Međunarodnog dana vidljivosti trans osoba pokušao organizovati performans, prvo ispred BBI centra, a zatim ispred Narodnog pozorišta, te u oba slučaja nije dobio odobrenje od pomenutih objekata. Povodom ovog slučaja je organizovana press konferencija ispred zgrade Kantona Sarajevo, kako bi se skrenula pažnja na ograničavanje slobode okupljanja i borbe za prava LGBTI osoba. Mediji koji su pokrili ovaj događaj su korektno izvještavali i prenosili izjave aktivista/kinja.

Pored ove teme, iz BiH se izvještavalo o mobbingu na radnom mjestu (sporedno je spominjana i seksualna orijentacija kao osnov za mobbing na radnom mjestu) te migrantskoj krizi u BiH i LGBTI osobama koje su također migranti/kinje u našoj zemlji. Budući da je u mjesecu martu Međunarodni dan žena, u sklopu izvještavanja o ovom datumu su mediji spominjali lezbejke, biseksualne i trans žene kao višestruko diskriminirane žene u našem društvu. Ni u ovom slučaju se nije više fokusiralo i detaljnije izvještavalo o višestrukoj diskriminaciji koju lezbejke doživljavaju, već je sve ostalo na nivou izjava organizatorica događaja koji su organizovani povodom 8. marta.

Iz regije i svijeta je bio veliki broj kratkih vijesti koje su se ticale različitih tema koje govore o LGBTI osobama. Tako su se LGBTI osobe spominjale u kontekstu rasta desničarskih politika u Evropi i tendencije ograničavanja abortusa i prava LGBTI osoba. O ovoj temi se najviše govorilo iz perspektive Hrvatske i aktuelne teme ratifikacije Istanbulske konvencije. I u ovom mjesecu je bila nezaobilazna tema različitih skandala u svećeničkim redovima, ali, s druge strane, i o najliberalnijem poglavaru Rimokatoličke crkve Papi Franji. Mediji su uglavnom prenosili agencijske vijesti iz svijeta i rijetko su detaljnije pristupali ovoj temi. Vi-

jest o mizoginom i homofobnom izbornom videu iz Rusije je bila u svim medijima u BiH, međutim pristup je bio vrlo površan te se o ovom slučaju govorilo samo kroz prepričavanje sadržaja videa ne ukazujući na njegovu štetnost i konetkst u kojem žive LGBTI osobe u Rusiji.

Iz Srbije u toku marta je prenesena vijest o nikad neriješenoj smrti Vjerana Miladinovića Merlinke.

April

U toku ovog mjeseca je najmanje bilo direktnog izvještavanja o LGBTI temama. Naime od 118 objava većina ih se sporedno doticala LGBTI osoba, najčešće kroz politiku.

Veliki broj objava se ticao novog američkog državnog sekretara Mike Pompea, te se u svim objavama mogla naći i jedna rečenica u kojoj se govori o tome da on ima negativan stav prema LGBTI osobama. Također, iz svijeta politike se pisalo i o novom predsjedniku Kube, koji je, za razliku od pomenutog američkog državnog sekretara, kroz svoje pret-hodno djelovanje podržavao prava LGBTI osoba. Pisanje o politici u cijelom svijetu često donese i sporedno spominjanje LGBTI tema, a najčešće u kontekstu ograničavanja ili nepostojanja pravne regulacije.

Konchita Wurst je u toku ovog mjeseca odlučila podijeliti s javnošću informaciju da je HIV pozitivna te su svi mediji prenijeli istu agencijsku vijest ne ulazeći u detalje.

Homofobija u nogometu zna često biti tema u medijima, uglavnom u onom trenutku kada se ona i dešava. Ovaj put april je ostao obilježen zbog homofobnih izjava jednog nogometaša iz Bayerna. Ova tema se ponavlja s vremena na vrijeme, ali, nažalost, novinari/ke se ne odlučuju više posvetiti homofobiji u sportu.

Iz kulture se najviše izvještavalo o filmu Agape, koji problematizira poziciju svećenika koji su pedofili. Kritike na ovaj film su veoma pozitivne i pohvaljujemo medije zbog načina na koji su pristupili ovoj temi.

Kada je u pitanju izvještavanje iz BiH, u ovom mjesecu je izašlo najmanje objava. Uglavnom se pisalo o pravima LGBTI osoba usputno, kao što je slučaj s vijestima koje su se ticale evropskih integracija, te generalno poštivanja ljudskih prava. Također, usputno je spominjana i seksualna orijentacija kao osnov za seksualno uznemiravanje, a u sklopu inicijative Naše stranke kojom je Općinsko vijeće Stari Grad uvelo sankcije za seksualno uznemiravanje.

Tokom ovog mjeseca je izabrana i nova direktorica Art kina Kriterion te su mediji izvještavali o ovom jako važnom alternativnom kinu, koje je najviše bilo otvoreno za LGBTI događaje.

Tendencija medija da ne pišu o LGBTI temama ukoliko se ne dešavaju neki događaji koje organizuju organizacije civilnog društva je vidljiva iz godine u godinu, te ovim putem opet apelujemo da češće pišu o pravima LGBTI osoba u BiH i kada ne postoje neki događaji jer LGBTI osobe žive u ovoj državi svih 365 dana u godini. Pogotovo jer upravo te organizacije nude dosta izvještaja o stanju ljudskih prava LGBTI osoba iz kojih mogu crpiti razne teme.

Maj

Iz Hrvatske su nam dolazile vijesti o porastu nacionalizma i mržnje prema drugom i drugačijem. Naime, Vijeće Evrope je u svom izvještaju skrenulo pažnju na povećanje govora mržnje i nasilja nad manjinskim grupama u Hrvatskoj, u kojem navode: *"Rasistički i netolerantni govor mržnje u javnom diskursu eskalira; glavne mete su Srbi, LGBT osobe i Romi. Sve više jača nacionalizam, posebno među mladima, uglavnom u obliku veličanja fašističkog ustaškog režima. U regionalnim medijima i na internetu, uobičajeni su rasistički i ksenofobni izrazi protiv Srba, LGBT osoba i izbjeglica, kao i uvredljiv jezik o Romima. Događaju se i fizički napadi na te skupine kao i na njihovu imovinu."* Tim povodom mediji nisu detaljnije spominjali povećanje govora mržnje i nasilja nad LGBTI osobama u Hrvatskoj, već su se više fokusirali na nacionalne manjine.

Krovna evropska organizacija za zaštitu prava LGBTI osoba ILGA-Europe svake godine povodom 17. maja, Međunarodnog dana borbe protiv homo/bi/transfobije (IDAHOT), objavljuje Rainbow index – indeks stanja prava LGBTI osoba u Evropi. Koristeći ove podatke mediji su izvještavali o generalnom stanju prava te o tome koje su države predvodnice poštivanja prava LGBTI osoba u Evropi.

Kada govorimo o izvještavanju iz naše zemlje, u ovom mjesecu je zabilježeno povećano pisanje o trans pravima i broju trans osoba iz BiH koje su izvršile tranziciju u zadnjoj deceniji. U tom kontekstu se pisalo i o pravnim i medicinskim preprekama s kojima se trans osobe susreću u BiH.

Povodom IDAHOT-a u Sarajevu je u organizaciji Sarajevskog otvorenog centra organizovano i predstavljanje slikovnice za djecu u izdanju

udruženja Dugine obitelji iz Zagreba, te su neki od medija tim povodom prenijeli tekst s portala lgbt.ba. Pozivamo ovim putem da mediji češće prenose autorske tekstove s jedinog bosanskohercegovačkog LGBTI portala. Povodom IDAHOT-a, a u kontekstu prava LGBTI osoba u našoj državi, oglasila se i EU visoka predstavica za vanjsku i sigurnosnu politiku Federica Mogherini, skrećući pažnju da kada su u pitanju ljudska prava, LGBTI osobe nisu izuzetak, te da će se EU i dalje zalagati za poštivanje istih.

Svake godine povodom 17. maja Sarajevski otvoreni centar predstavlja detaljan izvještaj o stanju prava LGBTI osoba u našoj državi te su mediji tom prilikom fer i korektno izvještavali, upravo s naglaskom na problem povećanja nasilja u porodici i u školi nad LGBTI osobama. U sklopu programa obilježavanja IDAHOT-a, Sarajevski otvoreni centar je u maju pokrenuo kampanju podrške LGBTI osobama, pa je medijski prostor bio posvećen i ovoj kampanji.

Zajednička komisija za ljudska prava Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (PSBiH) i Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Predstavničkog doma PSBiH u povodu IDAHOT-a su pozvale organe vlasti da intenziviraju napore na osiguranju integriteta LGBTI osoba. Svi mediji su prenijeli ovo saopštenje.

U medijima u BiH se izvještavalo i o obilježavanju IDAHOT-a u Banja Luci. Generalno, kada je u pitanju izvještavanje iz drugih gradova o LGBTI osobama, organizacijama ili događajima, mediji još uvijek ne daju dovoljno prostora.

Iz svijeta se najviše izvještavalo o Evroviziji, o nastupima koji su privukli najviše pažnje, pjevačima/cama koji su out te pjesmama koje su govorile o istospolnim ljubavima.

Juni

Budući da je mjesec juni, mjesec Ponosa, te da se u toku ovog mjeseca održava veliki broj povorki ponosa, o ovoj temi je bilo mnogo izvještavano. U ovom mjesecu je održana i jedna od dvije povorke ponosa u Srbiji – Ponos Srbije, te su vijesti uglavnom prenošene iz srbijanskih medija i korištena su saopštenja koje su izdavali organizatori ove povorke. Pored ove povorke, pisalo se o povorkama ponosa iz susjedne Hrvatske – Split i Zagreb te povorkama ponosa održanim u Tel Avivu, Kijevu, Washingtonu i Rigi. Tokom analiziranja medijskog izvještavanja

je zabilježeno povećanje korištenja senzacionalističkog popratnog materijala, kao što su fotografije i videosnimci koji najčešće perpetuiraju stereotipe i dodatno objektifikuju i seksualiziraju LGBTI osobe.

Kada govorimo o izvještavanju iz BiH, vrlo malo prostora je posvećeno trenutnom stanju prava LGBTIQ osoba, pogotovo povećanju nasilja nad njima, iako su mediji imali priliku mjesec ranije dobiti više informacija o stanju prava i života LGBTI osoba u BiH. Također, u kontekstu izvještavanja o BiH, a povodom nadolazećih općih izbora koji su u BiH održani u oktobru 2018. godine, portal klix.ba je svoj medijski prostor posvetio i tome koji bi bili idealni, ali i realni zahtjevi LGBTI osoba prema političkim partijama. Nažalost, portal klix.ba je jedan od rijetkih koji je iskoristio predstojeće izbore te problematizirao prava LGBTI osoba. Vrlo malo se pisalo o izostanku političke podrške te činjenici da za većinu političkih stranaka u BiH ne postoje LGBTI osobe, budući da ih ni na koji način ne uključuju u svoje programe.

Apelujemo na ostale medije da u narednom periodu svoj prostor u kontekstu izbora posvete i pravima LGBTI osoba.

Juli

U julu je uprkos zabrani održana povorka ponosa u Istanbulu. Vijesti su uglavnom bile agencijske i vrlo malo se izvještavalo o srži problema, represiji i ograničavanju slobode koju LGBTI osobe u Turskoj svakodnevno proživljavaju, posebno od 2015. godine kada su vladajuće strukture odlučile zabraniti održavanje povorki ponosa. Kada je u pitanju izvještavanje iz svijeta o LGBTI temama, mediji najčešće samo prenose agencijske vijesti i vrlo rijetko odluče da se posvete nekoj od tema, kao što je recimo u ovom slučaju kontekstualizacija stanja prava LGBTI osoba u Turskoj. Imajući u vidu da mediji svakodnevno objavljuju veliki broj vijesti iz svijeta, bilo bi dobro da se nekim temama koje zauzimaju medijski prostor posvete više, pogotovo kada govorimo o temama koje ne dolaze iz svijeta showbizza.

Senzacionalistički se pisalo o Miss Universe koja dolazi iz Španije, a koja je transrodna žena. Svi naslovi su bili poput ovih u ova dva web portala: *Dječak s fotografije je nova Miss Universe Španije, pogledajte tu transformaciju!* Slobodna-bosna.ba, 3. juli 2018.; *Ovaj dječak s fotografije danas je najljepša žena u Španiji*, Source.ba, 3. juli 2018. U ovom mjesecu je objavljena i informacija o tome da je glumica Scarlett Jo-

hansson trebala glumiti ulogu transrodne osobe. U gotovo svim medijima je prenijeta ista agencijska vijest, prijevod te je korištena pogrešna terminologija – termin *transseksualac*. Već godinama apelujemo da se ne koristi ovaj termin, jer označava medicinsko stanje, a pogotovo imajući u vidu da je Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) nedavno skinula i transrodnost s liste poremećaja. Umjesto ovog termina, preporučuje se korištenje termina *transrodna osoba*, *trans osoba*, *trans žena* ili *trans muškarac*.

Rusija je došla u fokus izvještavanja tokom Svjetskog nogometnog prvenstva, a dok se izvještavalo o sportu, mogle su se pročitati usputne informacije o stanju prava LGBTI osoba te zakonu koji je prije nekoliko godina donesen u Rusiji kojim se zabranjuje tzv. *homoseksualna propaganda*. Tokom prvenstva, Pussy Riot – feministički i anarhistički kolektiv – utrčao je na jednu od utakmica kako bi skrenuo pažnju upravo na stanje ljudskih prava u državi. Teme kojima se njihovi performansi bave su feminizam, prava LGBTI osoba, otpor politici ruskog predsjednika Vladimira Putina, koga smatraju diktatorom, i veza između Putina i lidera Ruske pravoslavne crkve. I ovom prilikom su mediji propustili šansu da više izvještavaju o realnom stanju prava LGBTI osoba u Rusiji.

U toku ovog mjeseca se kroz crnu hroniku pisalo senzacionalistički o ubistvu koje se dogodilo u Zemunu, Srbiji. Naime, mladić koji je, po izvještavanju medija, *transvestit*, ubio je svog partnera. Sve vijesti objavljene o ovom slučaju su u prvi plan, čak najčešće u prvoj rečenici, u fokus stavljali njegov trans identitet, skrećući pažnju sa samog ubistva. Analizirajući izvještavanje o ovom slučaju, također je zabilježeno pogrešno korištenje termina koji se odnose na transrodne osobe, te se moglo pročitati da je *trandža-ubica*; a riječ *transvestit* je korištena u svim medijima u naslovu teksta.

Kada je riječ o izvještavanju iz BiH, u ovom mjesecu se vrlo malo prostora posvetilo pravima LGBTI osoba u našoj državi. Govorilo se o edukaciji koju provodi Sarajevski otvoreni centar s policijskim službenicima/ama, te su mainstream mediji (Fokus, Radiosarajevo.ba) u nekoliko navrata prenijeli vijesti s portala *lgbti.ba* u kojima se govorilo o LGBTI osobama i njihovom stavu kada je u pitanju održavanje povorke ponosa te nepostojanju zakona o istospolnom partnerstvu.

August

U ovom ljetnom mjesecu se najviše pisalo o gej paru, turistima, koje je vlasnik apartmana u Zadru putem stranice Booking.com odbio da ugosti zbog njihove seksualne orijentacije. Vijest je došla i do naše države, te je prenošeno dosta agencijskih vijesti iz Hrvatske.

Bilo je neizostavno i pisanje o Sarajevu film festivalu i filmovima koji donose LGBTI tematiku, a najviše o albanskom filmu Brak. Krajem augusta je održana i književna večer s književnicom i aktivistkinjom Dragoslavom Barzut u Sarajevu te su mediji tim povodom govorili o književnosti i problematiziranju LGBTI tema.

Iz svijeta najčešće dolazi veliki broj kratkih vijesti, a pisalo se mnogo o poznatim osobama koje su LGBTI ili pak kroz svoj angažman podržavaju prava LGBTI osoba. Govorilo se o uvođenju trećeg spola u dokumentima u Njemačkoj te transrodnoj kandidatkinji za poziciju guvernerke u SAD-u i papinoj posjeti Irskoj. Kratke vijesti najčešće imaju cilj da popune prazan prostor u štampi, ali skrećemo pažnju na povećanje broja lažnih vijesti, kao što su vijesti o liječenju istospolne seksualne orijentacije. Ovakve vijesti najčešće dolaze u nekoliko površnih rečenica, što može u mnogome produbiti predrasude da je istospolna seksualna orijentacija bolest, odnosno da je izlječiva.

Septembar

U septembru je Vrhovni sud Indije donio historijsku odluku kojom je homoseksualnost prestala biti krivično djelo, te je zabilježen veliki broj medijskih objava o ovoj odluci. Izvještavanje je uglavnom bilo preko agencijskih vijesti, te se vrlo malo govorilo o generalnoj situaciji prava LGBTI osoba u Indiji.

U ovom mjesecu je izašao godišnji izvještaj praćenja provedbe Preporuke CM/Rec (2010)5 Odbora ministara/ministrice o mjerama suzbijanja diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, a tim povodom je Sarajevski otvoreni centar organizovao predstavljanje rezultata praćenja provedbe, te su mediji posvetili dosta prostora ovom izvještaju.

Izvještavalo se i o festivalu ženske umjetnosti i aktivizma Pitchwise koji iz godine u godinu svoj prostor djelovanja širi i na pitanje prava i života LGBTQ žena.

Krajem septembra je obilježena i desetogodišnjica od prvog Queer Sarajevo festivala. Tim povodom je organizovana i šetnja kroz retrospektivu najvažnijih aktivističkih događaja koji su se dogodili u zadnjih deset godina u BiH. Željela se skrenuti i pažnja na dosadašnja postignuća, ali i na sve ono što je ispred nas i na čemu treba raditi. Nažalost, mediji nisu bili mnogo zainteresovani za ovaj događaj, te nije zabilježeno mnogo medijskih objava.

U septembru je održana i povorka ponosa u Beogradu, te je kao i svake godine bilo mnogo izvještavanja s ovog događaja. Uglavnom su prenošene agencijske vijesti, a tematski je najviše fokusa bilo na pitanju sigurnosti i dolasku premijerke Srbije na povorku. Kada govorimo o popratnom materijalu, osjetna je i dalje tendencija korištenja fotografija koje su senzacionalističke, čime se produbljuju stereotipi i predrasude prema LGBTI osobama. Apelujemo na medije da koriste odgovarajuće fotografije i videosnimke s povorki ponosa.

Oktobar

U oktobru se nastavilo izvještavati i o obilježavanju 10 godina od prvog Queer Sarajevo festivala te obilježavanju Međunarodnog coming out dana. Povodom Coming out dana većina medija je prenijela i saopštenje koje je izdala Institucija Ombudsmena u BiH u kojem skreću pažnju na činjenicu da LGBTI osobe još uvijek nisu ravnopravne u bh. društvu.

Kada je kultura u pitanju, izvještavalo se o predstavama koje su bile na repertoaru ovogodišnjeg MESS festivala a koje su govorile o LGBTI tematici.

Izvjestavalo se i o dolasku novog ambasadora SAD-a, te je u ovom mjesecu zabilježeno najviše objava o njemu i njegovom partneru. U svim medijima je bilo neizostavno spomenuti njegovu seksualnu orijentaciju. Kao i u prošlogodišnjem slučaju premijerke Srbije Ane Brnabić, manje se izvještavalo o njegovim kompetencijama, a više o njegovoj seksualnoj orijentaciji i partneru koji je sa njim došao u BiH. Kroz analiziranje medijskog izvještavanja nismo zabilježili da se o heteroseksualnim ambasadorima/cama izvještavalo na ovakav način niti da se više pisalo o njihovim bračnim drugovima/cama ili partnerima/cama. Skrećemo pažnju da LGBTI osobe isto kao i sve ostale osobe, pored svoje seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, imaju i druge identitete, a svakako i profesije kojima se bave. Ukoliko mediji ne pišu o heterose-

ksualnim osobama na ovakav način, ne bi trebali ni o LGBTI osobama.

Oktobar mjesec je bio mjesec u kojem se dosta izvještavalo o pravima LGBTI osoba iz BiH, a tome je uveliko zaslužna i pozitivna odluka Federalne vlade da se formira radna grupa za izradu zakona o istospolnom partnerstvu. Donošenjem ove odluke mediji u BiH su problematizirali pitanje zakona o istospolnom partnerstvu uključujući izjave predstavnika/ca političkih stranaka, javnih ličnosti i generalno javnosti. Kroz ovu temu se govorilo i o podržavanju drugih prava LGBTI zajednice, kao što je pravo na javno okupljanje, tj. organizovanje povorke ponosa u BiH.

Iz svijeta se najviše izvještavalo o referendumu za ustavnu zabranu istospolnog braka u Rumuniji.

Novembar

U novembru 2018. godine je zabilježen veliki broj izvještavanja o reality showovima iz regije, kao što je Zadruga, te ulasku LGBTI osoba u njih. Sve medijske objave u vezi s ovom temom su u sebi sadržavale senzacionalističko izvještavanje.

Mediji su izvještavali i o premijerki Ani Brnabić i, pored njene politike, pisalo se i o njenoj seksualnoj orijentaciji. O ovoj temi možete više pročitati u prošlogodišnjoj medijskoj analizi.

Iz svijeta se izvještavalo najviše o izborima u SAD-u, te do sada najvećem broju kandidovanih žena i LGBTI osoba. U nekoliko navrata se pisalo i o homofobiji među sportskim zvijezdama. Tokom ovog mjeseca je izašao i film o legendarnom pjevaču grupe Queen – Frediju Merkuriju, te se o filmu, kao i o njegovoj seksualnoj orijentaciji, pisalo tokom cijelog mjeseca.

Iz naše zemlje u toku ovog mjeseca se izvještavalo o konferenciji koju je organizovao Sarajevski otvoreni centar o temi *Da li sistem prepoznaje porodično nasilje nad LGBTI osobama?* Tokom konferencije se problematiziralo sve učestalije nasilje u porodici koje se događa nad LGBTI osobama. Pohvaljujemo medije koji su izvještavali o ovoj konferenciji i dosljedno prenijeli informacije koje su dali učesnici/e konferencije. Međutim, skrećemo pažnju da mediji rijetko samoinicijativno pišu o problemu nasilja nad LGBTI osobama, a pogotovo o problemu porodičnog nasilja, već se o ovim temama izvještava isključivo kada se nasilje dogodi ili ukoliko neka organizacija civilnog društva organizuje događaj poput ovog.

U novembru je proslavljena stogodišnjica rođenja Ingmara Bergmana u kinu Meeting point čijim povodom se govorilo o njegovim filmovima i rodnom identitetu. Mnogo medija je izvještavalo o ovom predavanju te, s tim u vezi, dat je prostor za propitivanje rodnog identiteta u medijskoj sferi.

Decembar

U decembru 2018. godine se izvještavalo o dolasku novog ambasadora Sjedinjenih Američkih Država i njegovog muža u BiH, o izjavama koje je davao Papa Franjo i njegovoj zabrinutosti o broju gej svećenika. Veliki broj izjava je iz svijeta o poznatim manekenima/kama, glumcima/icama, pjevačima/cama koji su LGBTI osobe. Zabilježen je i znatan broj vijesti na temu izlječenja homoseksualnosti. Pisanje o ovakvim temama uveliko doprinositi produbljivanju predrasuda i mišljenja jednog dijela građana/ki naše države da je homoseksualnost *izlječiva*. Apelujemo na medije da prestanu s izvještavanjem o ovakvim temama.

Kada govorimo o kulturi, u mjesecu decembru se izvještavalo i o Pravo Ljudski festivalu koji se održava u Sarajevu, te festivalu Queer filma Merlinka koji je održan u decembru u Beogradu.

Iz regije se najviše izvještavalo o inicijativi da se donese zakon o licima istog spola u Crnoj Gori.

Decembar je mjesec u kojem se već 31 godinu (od 1988.) obilježava Svjetski dan borbe protiv HIV/AIDS-a, te je u tom kontekstu i u 2018. godini izvještavano o ovom datumu. S tim u vezi spominjane su i LGBTI osobe koje su oboljele od HIV/AIDS-a. Najčešće izvještavanje o ovoj temi u kontekstu povezanosti sa seksualnom orijentacijom ostaje u sferi površnosti i statističkih brojki koje nikada ne budu kontekstualizirane. Rijetko se mogu pronaći tekstovi koji govore o većoj osviještenosti gej muškaraca da se testiraju na spolno prenosive bolesti, koji je generalno veći u odnosu na heteroseksualne muškarce i žene, te s tim u vezi je i logično da postoji više podataka o broju oboljelih gej muškaraca naspram ostalih. Dakle, od ukupnog broja testiranih osoba najveći broj je gej muškaraca koji se testiraju. Kada je u pitanju ova tema, mediji iz godine u godinu ponavljaju iste greške objavljujući samo površne informacije, kojima doprinose produbljivanju predrasuda prema gej muškarcima i prenošenju HIV/AIDS-a. Tako je, recimo, zabilježeno pisanje medija o rizičnim grupama, gdje se kao prva spominje istospolna seksualna orijentacija. "*Rizične grupe su homoseksualci, prostitutke, primaoci nesigurne krvi i intravenozni narkomani.*" – Nezavisne.com, 1. 12. 2018.

Ovakvo izvještavanje se ponavlja iz godine u godinu i gotovo nikada se ne izvještava o rizičnom ponašanju koje zapravo jedino i može biti uzročnik dobijanja spolno prenosivih infekcija, pa tako i HIV/AIDS-a, a ne seksualna orijentacija.

2.4. ZAKONSKI KONTEKST

Vladana Vasić u tekstu *Medijsko pravo*⁹ naglašava kako postoje dva naizgled suprotstavljena koncepta – s jedne strane je sloboda medija, čije se poštovanje i očuvanje smatra ključnim za dobrobit demokratije, a s druge strane je koncept ljudskih prava i potreba da se osigura njihova zaštita prema najvišim mogućim standardima. Na državi je odgovornost da osigura zakonski okvir koji će uskladiti ovu dinamiku i pružiti ravnotežu između ova dva interesa.

U Izvještaju u sjeni za Bosnu i Hercegovinu, Indikatori za procjenu medijskih sloboda u zemljama članicama Vijeća Evrope¹⁰ iz 2012. godine, nabrojani su zakoni koji regulišu medijski zakonski okvir BiH. Kao članica Vijeća Evrope, naša zemlja je prihvatila sve međunarodne konvencije o ljudskim pravima tako da su one postale dio domaćeg prava, što potvrđuje Ustav BiH i ustavi oba entiteta. Ustav BiH je u članu koji se tiče ljudskih prava i osnovnih sloboda (član 2, stav 2) zagantovao najviši nivo ljudskih prava i sloboda, među kojima i pravo na slobodu izražavanja. Da bi se ova ustavna odredba mogla primjenjivati u praksi i da bi se stvorio neophodan pravni okvir koji bi omogućio novinarima/kama da profesionalno i samostalno rade, visoki predstavnik je 1999. godine donio Odluku o slobodi informisanja i ukidanju krivične kazne za klevetu i uvredu (Službeni glasnik BiH, 14/99). Ustavi dva entiteta također sadrže takve garancije. Ustav Federacije BiH u članu 1. garantuje osnovne slobode u koje ubraja "slobodu govora i štampe", te "slobodu savjesti i uvjerenja". Ustav Republike Srpske, u članu 25, navodi da je "zajamčena sloboda misli i opredjeljenja, savjesti i uvjerenja, kao i javnog izražavanja mišljenja".

Zakon o slobodi pristupa informacijama BiH (Službeni glasnik BiH, broj 57/00) informaciju shvata kao dobro koje pripada svim građanima i građankama, a ne kao privilegiju vlasti, i propisuje da su vlasti dužne građanstvu dati na uvid svaku informaciju. Izuzetak od pružanja informacija moguć je samo nakon preciznog utvrđivanja da li objavljivanje informacije

⁹ Vladana Vasić (2012) *Medijsko pravo*. U: Lejla Huremović (priredila) *Izvan četiri zida. Priručnik za novinarke i novinare o profesionalnom i etičkom izvještavanju o LGBT temama*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, str. 70.

¹⁰ *Indikatori za procjenu medijskih sloboda u zemljama članicama Vijeća Evrope, Izvještaj u sjeni za Bosnu i Hercegovinu* (2012) Sarajevo. Parafrazirane stranice 5–6. Dostupno na: http://vzs.ba/images/stories/ba_word_slike_pdf/indikatori/IZVJESTAJ_U_SJENI.pdf

više koristi ili šteti javnosti. Na entitetskom nivou također postoje zakoni o slobodnom pristupu informacijama koji su usklađeni s državnim.

Zakon o komunikacijama BiH (Službeni glasnik BiH, brojevi 31/03 i 75/06) u članu 4. definiše regulatorne principe emitovanja i telekomunikacija, gdje piše da oni obuhvataju "zaštitu slobode izražavanja i raznolikosti mišljenja, općeprihvaćene standarde ponašanja, nediskriminacije, pravičnosti, tačnosti i pristranosti". U ovom kontekstu važni su i Zakon o osnovama javnog RTV sistema i Zakon o javnom RTV servisu BiH (Službeni glasnik BiH, 37/05) iz 2005. godine. Prvi se odnosi na uređenje odnosa između tri javna RTV servisa (RTV BiH, RTV Federacije i RTV RS) i zajedničkog subjekta – Korporacije javnih RTV servisa, a drugi ima u nadležnosti, između ostalog, i davanje smjernica za prilagođavanje programa u odnosu na konstitutivne narode i sve ostale građane. Zaštitu od klevete u BiH regulišu Zakon o zaštiti od klevete u Federaciji BiH (Službene novine Federacije BiH, 59/02), Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske (Službeni glasnik RS-a, 37/01) te Zakon o zaštiti od klevete Distrikta Brčko (Službeni glasnik Distrikta Brčko, broj 0-02-022-213/03).

U spomenutom tekstu Medijsko pravo, autorica kroz pravni diskurs objašnjava dinamiku između govora mržnje i slobode izražavanja. Izraz govor mržnje podrazumijeva sve oblike izražavanja koji šire, raspiruju, opravdavaju ili podstiču rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući tu i netoleranciju izraženu u formi agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, diskriminacije i neprijateljstva prema manjinama.¹¹

Govor mržnje u zakonodavstvu BiH regulisan je Krivičnim zakonom Federacije BiH (član 363.) i Krivičnim zakonom Brčko distrikta (član 357.).

Zakon koji je nadležan za regulisanje oblasti komunikacija, pa i online medija, jeste Zakon o komunikacijama BiH i on navodi Regulatornu agenciju za komunikacije kao mjerodavno tijelo u ovoj oblasti te definiše njene dužnosti i postavlja veoma čvrst osnov za njenu nezavisnost utvrđivanjem regulatornih principa emitovanja i telekomunikacija. Dužnosti Regulatorne agencije za komunikacije nabrojane su u članu 37. Zakona o komunikacijama BiH.

Kodeksi profesionalne etike novinarstva u BiH postoje na nivou Regulatorne agencije za komunikacije, Vijeća za štampu u BiH i na nivou pojedinih novinarskih asocijacija, koje propisuju etičke standarde pro-

¹¹ Vladana Vasić, *Medijsko pravo*, str. 76.

fesionalnog novinarstva u medijima. Na nivou RAK-a na snazi je Kodeks o emitiranju RTV programa, a na nivou Vijeća za štampu Kodeks za štampu. U oba ova kodeksa u početnim odredbama definišu se opšti principi profesije i navode se pravo na informisanje, sloboda izražavanja i zabrana diskriminacije, a također se određuju i pitanja istine, objektivnog, nepristranog i fer izvještavanja.

Bitno je naglasiti da zabrana diskriminacije važi za javne organe, privatni sektor i fizička lica u svim oblastima, a zakonom su posebno izdvojene oblasti zapošljavanja, radnih odnosa, socijalne i zdravstvene zaštite, stručnog usavršavanja, pravosuđa, stanovanja, javnog informisanja i medija, jednakog učešća u javnom i kulturnom životu, porodice, itd.

Mediji su podjednako važan segment jednog društva kao i svi ostali nabrojani, iako se kroz analiziranje medija uviđa prostor u kojem se vrši diskriminacija. Ipak, treba naglasiti da postoje i mediji koji promoviraju prava, kulturu i relevantna društveno-politička pitanja LGBTI osoba u BiH, regiji i svijetu.

3. STATISTIČKI PODACI MEDIJSKOG IZVJEŠTAVANJA

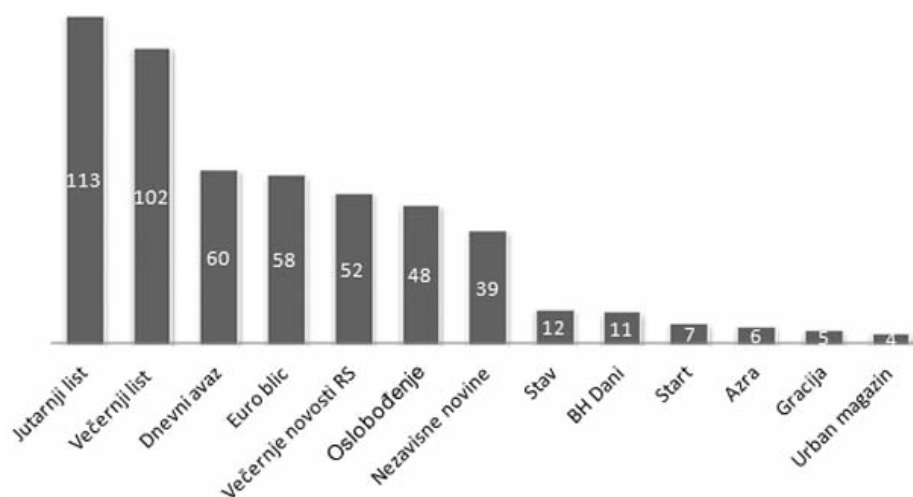
U ovom dijelu predstaviti ćemo statističke podatke koji se tiču svih praćenih medija, podijeljenih u tri cjeline – štampani mediji, televizijske stanice i internet portali. Ukupno u svim medijima u 2018. godini objavljeno je 2139 teksta/priloga i to u štampi – 568 tekstova, na televiziji – 111 priloga i u online medijima – 1460.

Štampani medij koji je najviše izvještavao o LGBTI temama bio je **Jutarnji list** – 113, od televizijskih stanica BHT1 – 31, a od online medija Avaz.ba – 189.

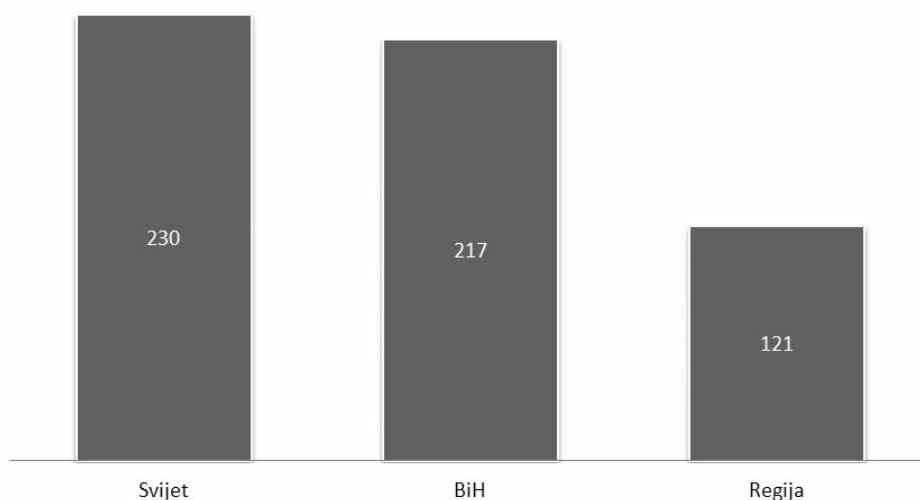
3.1. ŠTAMPANI MEDIJI

Pratile smo devet dnevnih novina i 26 sedmičnih/mjesečnih magazina.¹² Od ukupnog broja objavljenih tekstova u štampanim medijima (568 članaka), dnevne novine koje su najviše izvještavale o LGBTI temama u 2018. godini su **Jutarnji list** – 113, zatim **Večernji list** – 102, **Dnevni avaz** – 60, **Euro Blic** – 58, **Večernje novosti Republike Srpske** – 52, **Oslobođenje** 48 te **Nezavisne novine** – 39, a među sedmičnim magazinima izdvojili su se **Stav** – 12, zatim **BH Dani** – 11, **Start** – 7, **Azra** – 6, **Gracija** – 5 i **Urban magazin** – 4.

Detaljan šematski prikaz pisanja štampanih medija možete pogledati na sljedećem grafikonu:

Od ukupnog broja objavljenih članaka u štampanim medijima, 230 članaka su bile vijesti iz svijeta, iz BiH 217, dok ih je iz regije bilo 121.

Od svih tekstova, najviše je neutralnih (380), zatim slijede pozitivni (231) te negativni (43), čime se nastavio trend malog broja negativnih tekstova.

Iz godine u godinu broj neutralnih tekstova ostaje veliki. Mediji uglavnom činjenično prenose informacije. Ono što smo tokom svih ovih godina željele da postignemo jeste da se broj negativnih tekstova svede na minimum. Vjerujemo da od ukupnog broja tekstova objavljenih u štampanim medijima u 2018. godini (568), broj negativnih je sveden na zadovoljavajući broj – 43. U pitanju su uglavnom tekstovi koji se objavljuju u formi komentara, gdje se daje prostor osobama koje imaju negativan stav prema LGBTI osobama. Slijede tekstovi gdje se iznosi samo jedna (negativna) strana priče i koristi se samo jedan izvor, ili su, pak, tekstovi neutralni, ali su naslovi ili popratni materijal (fotografije) napisani tendenciozno senzacionalistički i u negativnom tonu.

¹² Vidi fusnotu 8

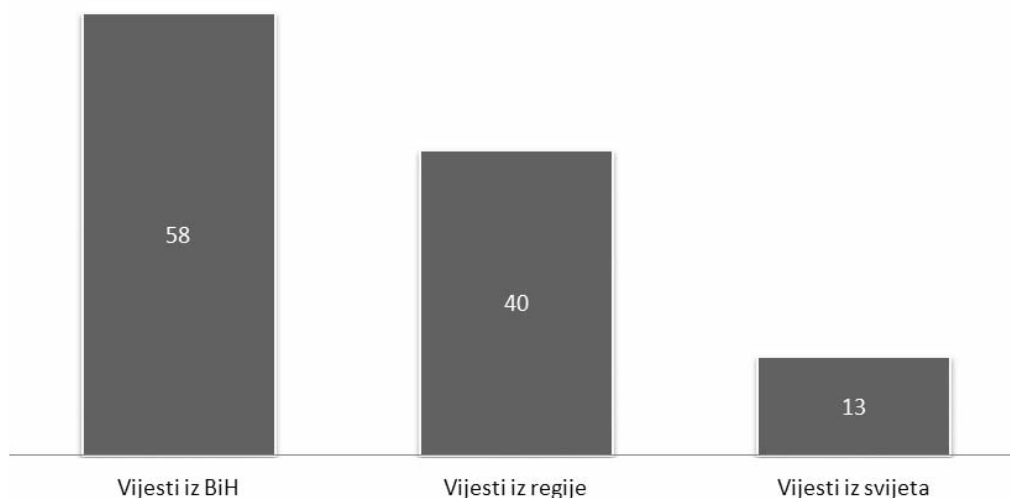
3.2. TELEVIZIJE

Pratile smo informativni program (vijesti i dnevnik) 24 televizijske stanice.¹³ Od ukupnog broja objavljenih priloga (111), najviše je izvještavao **BHT – 31, Federalna televizija – 28, N1 – 20, Pink BH – 6, Alternativna televizija i TV Alfa – 5, NTV Hayat – 4**, dok su ostale televizije imale tri ili manje priloga.

Zabilježen je rast medijskih objava i u 2018. godini. U poređenju sa 2015. (57), 2016. godinom (87) te 2017. godinom (96), broj medijskih objava je blago porastao.

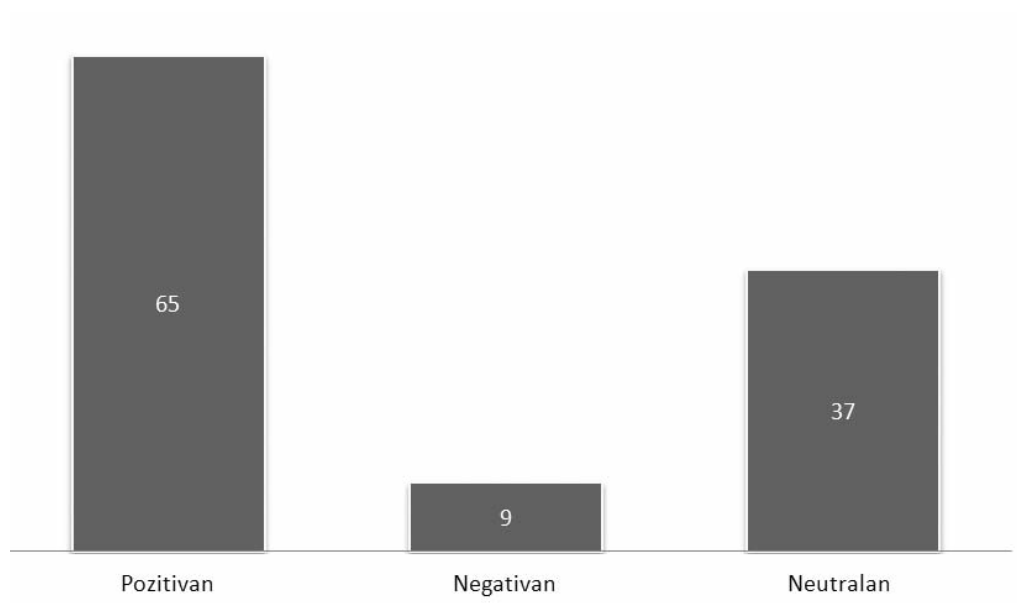
Međutim, još uvijek nismo zadovoljne kvantitetom izvještavanja o LGBTI temama u informativnim emisijama televizijskih stanica, koje očigledno jedino čekaju da se pokrene neka inicijativa ili desi neki događaj kako bi o njemu izvijestili, te rijetko samoinicijativno problematiziraju teme LGBTI osoba u BiH u kontekstu pravnih regulativa, povećanja nasilja i diskriminacije, ili pak stanja u svakodnevnom životu LGBTI osoba u BiH.

Kao što smo i ranije naglasile, izražavamo zabrinutost da se LGBTI teme prate samo onda kada se dešavaju neki događaji i inicijative, a da informativni programi televizijskih stanica samoinicijativno ne posvećuju medijski prostor izvještavanju i podizanju svijesti o prisutnosti nasilja, neprocesuiranju i sporosti rješavanja slučajeva koji su se desili i odgovornosti države i pravosuđa.

Od ukupnog broja televizijskih objava – 111, najviše su se prenosile vijesti iz BiH (58), zatim slijede vijesti iz regije (40) pa vijesti iz svijeta (13).

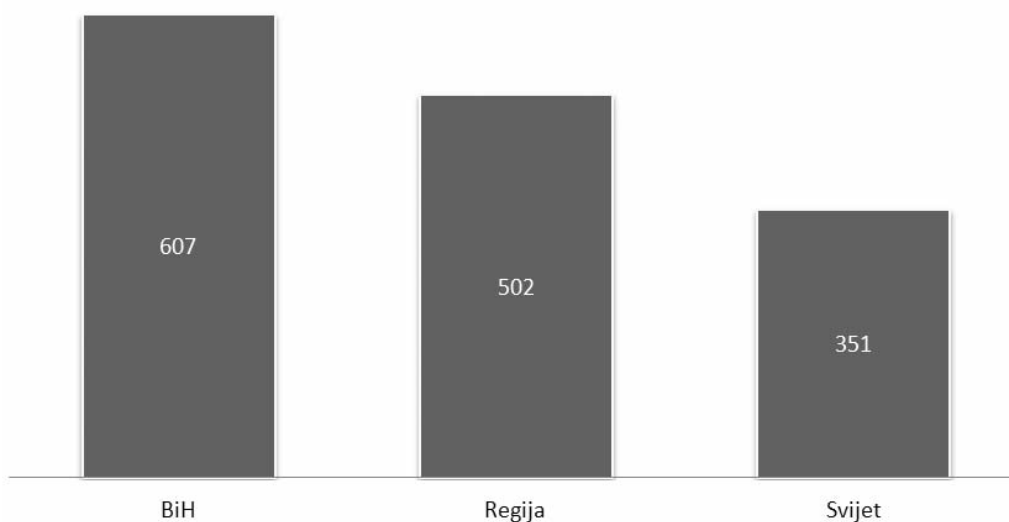
Budući da se prate informativne TV emisije, gdje prilozi traju veoma kratko, stanje pozitivnih, negativnih i neutralnih objava u zadnjih pet godina je nepromijenjeno. Negativnim su okarakterisani oni prilozi koji su za cilj *a priori* imali notu senzacionalizma ili prenošenje samo jedne strane priče.

¹³ Vidi fusnotu 8

3.3. ONLINE MEDIJI

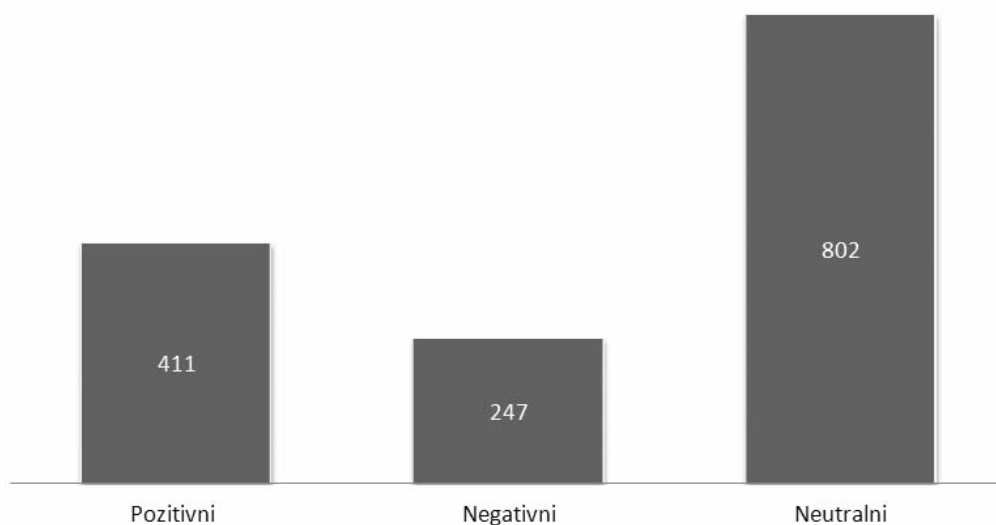
Pratile smo 25 portala.¹⁴ Od ukupnog broja članaka u online medijima (1460), najviše je izvještavao portal **Avaz.ba** – 189, **Radiosarajevo.ba** – 157, **Klix.ba** – 147, **Slobodna-bosna.ba** – 143, zatim **Fokus.ba** – 108, **Nezavisne.com** – 102, **Oslobodjenje.ba** – 96, **Bljesak.info** – 76, **Poskok** – 69, **Vijesti.ba** – 67, **Dnevnik.ba** – 58, **6yka.com** – 48, **Source.ba** – 45, **Glassrpske.com** – 44, **Depo.ba** – 43. Otkad pratimo medijsko izvještavanje, ovo je dosad najveći broj medijskih objava o LGBTI temama u online medijima. Trend povećavanja vijesti u online sferi je i dalje vidljiv. Poređenja radi, 2016. godine je bilo 666 objava, 2017. godine 1338, dok je 2018. godine 1460.

Kada govorimo o geografskoj zastupljenosti tekstova, situacija u online medijima je jednaka prošlogodišnjoj, te se najviše izvještavalo o dešavanjima iz BiH (607), zatim iz regije (502) pa iz svijeta (351).

Kada govorimo o vrednovanju vijesti kao pozitivnih, neutralnih i negativnih, sve je ostalo kao i prethodne godine. Online mediji i dalje imaju veliki broj copy-paste tekstova te vjerujemo da je to jedan od razloga tolike brojnosti neutralnih. U poređenju s prethodnim godinama, porastao je broj negativnih tekstova.

¹⁴ Vidi fusnotu 8

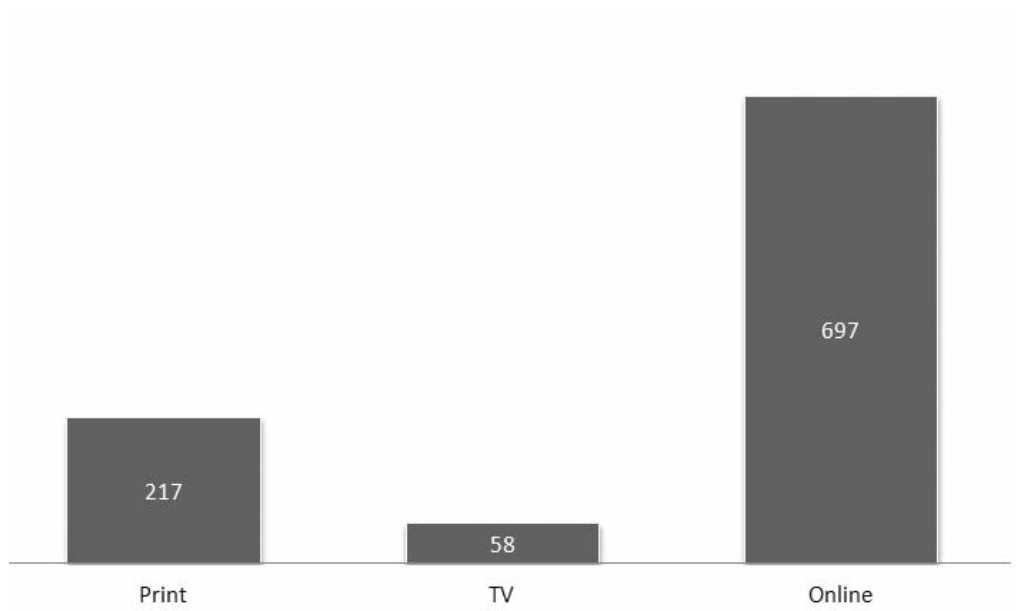

Važno je spomenuti da je i dalje prisutan određen broj objava koje nisu politički korektne, najčešće u formi komentara ili vijesti koje bivaju plasirane u medijima okarakterisanim kao "žuti". Najviše su nekorektne i senzacionalistički nastrojene teme o transrodnim osobama.

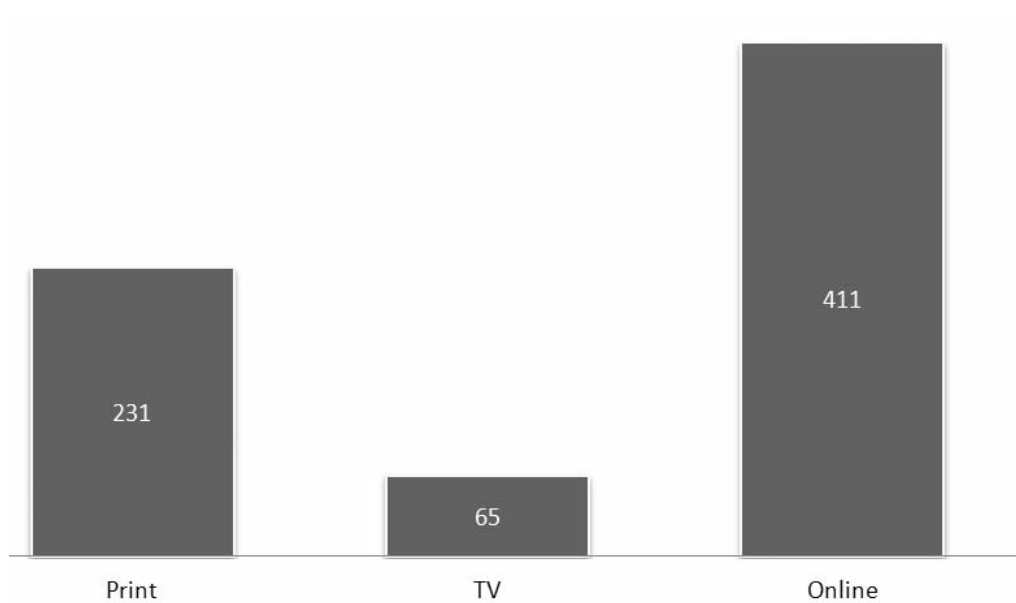
Primjetno je da se još uvijek može čuti, češće pročitati, da novinari/ke koriste nekorektne riječi poput *homoseksualizam*, *transseksualnost*, *transspolne osobe*, *transseksualizam*, *tvz. LGBT osobe*. Također apeliramo da se riječ *homoseksualci* zamijeni riječju *gej* ukoliko se govori o gej muškarcima, odnosno *lezbejka* ukoliko se govori o ženama koje vele žene, pogotovo da se umjesto *homoseksualne žene* koristi *lezbejke*. Također, u kontekstu vijesti o autovanim javnim osobama, skrećemo pažnju da se ne piše da su *priznali* ili *otkrili javnosti* da su gej/lezbejka/trans, jer u našem društvu priznavanje nosi negativnu konotaciju, kao da priznaju nešto loše što su uradili. Umjesto riječi za osobu da je *priznala/otkrila* preporučujemo korištenje: javno obznanila svoju seksualnu orijentaciju ili rodni identitet, autovana lezbejka/gej/biseksualna/trans/intrerspolna osoba.

Za kraj, možete pogledati grafički prikaz poređenja između štampanih medija, televizije i online medija kada je u pitanju pozitivno i izvještavanje iz BiH o dešavanjima u vezi s LGBTI temama.

Izveštavanje iz BiH

Pozitivno izveštavanje

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

4.1. OPŠTI ZAKLJUČCI ISTRAŽIVANJA

Uopšteni zaključak bi bio da je otvoren prostor za pisanje o LGBTI temama, imajući u vidu da je ove godine zabilježen rekordan broj objava u svim medijima. No, još uvijek je mali broj novinara i novinarki kod kojih se vidi dosljednost u bavljenju LGBTI temama, kao i istraživački pristup koji rezultira kvalitetnijim člancima.

Najuočljiviji je manjak novinarskog angažmana koji se ogleda u pukom prepisivanju agencijskih vijesti iz zemlje, regije i svijeta. I onda kada se preuzimaju, ne obrađuju se tako da se pokaže zašto je određena tema u BiH relevantna. Mediji, čak i kada dobiju određene podatke iz izvještaja koje predstavljaju organizacije, ne koriste ih za proizvodnju novog sadržaja i detaljnije izvještavanje o određenim problemima koje imaju LGBTI osobe.

Također, nastavlja se trend preuzimanja tekstova iz srbijanskih i hrvatskih medija, kao da ih čitamo iz srbijanskog i hrvatskog konteksta, pogotovo u izdanjima za BiH.

Kada govorimo o izvještavanju iz svijeta, ove godine su najprisutnije vijesti iz politike, ali još uvijek postoji veliki broj senzacionalističkih vijesti, koje su *uzdrmale svijet*, najčešće vijesti iz svjetskih tabloida te neizostavna crna hronika (napadi i ubistva). Pozitivne vijesti iz svijeta su uglavnom zakonske promjene, donošenje zakona o istospolnom partnerstvu ili regulacija braka te zakonske promjene u vezi s pravima trans i interspolnih osoba.

Često se negativni stav uredništva ogleda u načinu opremanja teksta (naslov, nadnaslov, fotografija/video), čak i kada prenose *neutralne* vijesti. Vjerujemo da razlog za ovaj još uvijek izražen problem leži u brzini objavljivanja vijesti ili neznanju, a ne u lošoj namjeri, što svakako znači da su novinarima/kama, ali i urednicima/ama potrebne dodatne edukacije o izvještavanju o pitanjima koja se tiču marginaliziranih grupa, u ovom slučaju o LGBTI temama.

Sve LGBTI teme – autovanje (intervjui s LGBT osobama), povorke ponosa i ostali aktivistički događaji, životna partnerstva/gej brakovi, nasilje nad LGBT osobama, obilježavanje važnih međunarodnih datuma

posvećenih ljudskim pravima – trebale bi se obrađivati u kontekstu ljudskih prava, uz stalno napominjanje da su LGBTI prava i ljudska prava.

Kako je povećan broj aktivnosti civilnog društva, veća je i vidljivost LGBTI aktivista/kinja što je uticalo i na veći angažman medija pri izvještavanju. Međutim, još uvijek se mediji najviše uključuju kada se dešavaju napadi ili javna okupljanja, dok se u toku godine, kada nema takvih događaja, mnogo manje izvještava.

Sarajevski otvoreni centar je organizacija koja se najviše spominjala kada se govorilo o pravima LGBTI osoba, a pored nje bile su spomenute i Fondacija CURE, Tuzlanski otvoreni centar, Centar za mlade Kvart iz Prijedora i Oštra nula, i to uglavnom za vrijeme obilježavanja bitnih LGBTI datuma (IDAHOT, Coming out dan i Dan ljudskih prava).

Najviše vijesti iz regije odnosilo se na povorke ponosa, što potvrđuje da taj aktivistički događaj ima onaj potencijal potreban da privuče pažnju novinara i novinarki. U 2018. godini je objavljen rekordan broj tekstova/priloga, njih čak 2139. Kao i 2017. godine, najviše je bilo neutralnih objava, ali je porastao broj pozitivnih te je smanjen broj negativnih objava.

Iako su se počele povećavati objave u televizijskim emisijama, smatramo da je taj prostor još uvijek nedovoljno iskorišten i da bi se novinari i novinarke informativnih programa televizijskih stanica trebali više angažirati u izvještavanju o LGBTI temama i da to ne bude samo onda kada organizacije civilnog društva imaju neki događaj ili, pak, kada je u pitanju napad na LGBTI osobe.

Bitno je skrenuti pažnju da je i dalje izražen trend komentarisanja tekstova na zvaničnim Facebook stranicama medija, gdje ljudi često komentiraju sliku, naslov i kratki uvod ispod naslova, a da ni ne otvore link na cijeli članak. Utoliko je važnije skretati pažnju na važnost korektno opreme teksta, na izbjegavanje senzacionalističkih naslova i seksualiziranih fotografija.

I ove, kao i prethodne godine, potvrđena je hipoteza da je veća vidljivost aktivističkih organizacija, aktivista/kinja i LGBTI osoba preduslov veće vidljivosti LGBTI tema u medijima, što je ipak zaključak koji ohrabruje i pokazuje nam da naš rad nije uzaludan.

4.2. PREPORUKE

Ove preporuke oslanjaju se na metodološke principe prema kojima se vodimo svih ovih godina analiziranja medijskog izvještavanja, te im je samo dodana zadnja preporuka.

1. Koristiti rodno osjetljiv jezik i politički korektnu LGBTI terminologiju¹⁵

Iako nije garancija korektnog izvještavanja, politički korektan jezik jeste njegova pretpostavka jer znači da je novinar/ka upoznat/a s načinima diskriminacije manjinskih grupa u društvu putem jezika. Također, istraživanje koje je u 2015. godini proveo NDI o stanju prava LGBT osoba na Zapadnom Balkanu pokazalo je da samo 4% stanovništva u BiH zna šta znači skraćena LGBT. Skrećemo pažnju i novinarima/kama na ovo te im preporučujemo da češće koriste puni naziv, tj. lezbejke, gej, biseksualne, trans* ili transrodne osobe, interspolne osobe.

2. Ukazivati na stereotipe

Stereotipi u vezi s LGBTI osobama zasnovani su na neznanju i netočnim informacijama. Stoga bi svi odgovorni novinari i novinarke trebale biti s njima upoznate kako ih ne bi perpetuirale kako u svojim stavovima, tako i putem fotografija kojima ilustriraju priloge.

3. Ne prenositi govor mržnje

Kada se izvještava o LGBTI temama, često se prenose izjave javnih ličnosti, uključujući i religijske i predstavnike različitih *desnih* organizacija, izjave koje se zakonski mogu okarakterizirati kao govor mržnje. Novinari/ke moraju znati prepoznati govor mržnje i ne prenositi ga. Odnosno, i kada ga prenose, moraju se ograditi od njega i to ukazivanjem na zakonske odredbe, a ne samo navođenjem izjava ombudsmena/ki i osoba koje se bore za ljudska prava.

4. Poštovati pravilo dvije strane

Važan preduslov za korektno izvještavanje je pristup LGBTI temama kao i svakoj drugoj temi. Ako se u izvještaju o političkoj partiji poštuje pravilo dvije strane, isto bi trebalo važiti i za LGBTI teme.

¹⁵ Lejla Huremović (2012) Izvan četiri zida. Priručnik za novinarke i novinare o profesionalnom i etičkom izvještavanju o LGBT temama. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

5. Ne koristiti dvostruke aršine

Predstavljati LGBTI osobe po istom principu kao i heteroseksualne – kroz njihova interesovanja, profesiju, dostignuća, djela, a ne isključivo kroz seksualnost. U razgovoru s bilo kim ne ispitivati seksualnu orijentaciju osobe ako osoba sama ne pokrene tu temu (poštovati pravo na privatnost). Dakle, jednako kao što nećemo osobu pitati koje je vjere ili nacionalnosti, nećemo je pitati ni za seksualnu orijentaciju u kontekstu u kojem to nije relevantno.

6. Ukazivati na zakonsku regulativu

Kao što smo već više puta istakle, tretirati LGBTI teme kroz prizmu zakonskih odredbi i principa nediskriminacije i poštovanja ravnopravnosti spolova. U slučaju izvještavanja o paradama ponosa, ukazivati na pravo na okupljanje, posmatrati paradu kao vid protesta za sve žrtve diskriminacije. U slučaju istospolnih brakova, osvjetliti pravni aspekt životnog partnerstva, itd.

7. Ilustracije birati tako da prate i afirmišu temu

Ne koristiti fotografije kojima se tendenciozno tema prikazuje u zabavnom, šokantnom ili seksualiziranom svjetlu. U slučaju intervjua s aktivistima/kinjama, objavljivati njihove fotografije isključivo uz dozvolu. Također, ne objavljivati slike nasilja (kada vijest nije o nasilju, kao u slučaju najave parade ponosa) jer se time indirektno potiče nasilje.

8. Koristiti nalaze istraživanja

Novinarski angažman trebao bi podrazumijevati cjeloživotno učenje pa bi tako, za početak, svaki novinar i novinarka trebali pročitati barem neku od brojnih publikacija u kojima su osvjetljeni problemi s kojima se LGBTI osobe u društvu suočavaju te su date i smjernice za profesionalno izvještavanje o LGBTI temama, uz korištenje adekvatne terminologije.

9. Afirmisati pisanje o kulturnim, društvenim, pravnim i političkim pitanjima LGBTI ljudi u našoj zemlji

Iako dešavanja u regiji jesu značajna i za BiH, posebno ona koja se tiču društvenih pitanja, pravnih aspekata i ideologije koja je za ili protiv LGBTI zajednice, trebalo bi afirmisati pisanja o ekonomskim, kulturnim, društvenim, pravnim i političkim pitanjima LGBTI ljudi u našoj zemlji.

10. Regulisati komentare

Budući da je povećan trend komentiranja tema ispod tekstova u medijima, kao i komentiranje na društvenim mrežama, skrećemo pažnju da bi bilo poželjno regulisati komentare te brisati one koji šire govor mržnje i pozivaju na nasilje i diskriminaciju.

11. Nesenzacionalistički izvještavati o javnim okupljanjima LGBTI osoba

Imajući u vidu da su aktivisti/kinje u BiH počeli sve češće da izlaze na ulicu, preporučujemo svim medijima da posvete posebnu pažnju edukaciji o važnosti korektnog i profesionalnog izvještavanja o paradi ponosa jer se pokazalo da ovakva okupljanja imaju najveću vidljivost i uticaj, te s tim u vezi mediji nose veliku odgovornost na koji će način pristupiti i izvještavati o ovoj temi.

Korektno izvještavanje nije samo korektno prenošenje agencijskih vijesti. Odgovoran novinarski angažman trebao bi podrazumijevati vlastitu inicijativu i otvaranje prostora za tekstove u kojima se više pažnje posvećuje preduslovima za život LGBTI osoba bez diskriminacije. Novinari/ke imaju privilegiju da kroz novinarstvo javno govore o važnim temama, koju nemaju ljudi iz drugih profesija, i trebalo bi da tu privilegiju odgovorno koriste.

5. LITERATURA

Čaušević, Jasmina i Kristina Ljevak (2012) *Čekajući ravnopravnost. Analiza sadržaja izvještavanja pisanih medija o LGBT temama*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Huremović, Lejla, Masha Durkalić, Damir Banović, Emina Bošnjak (priredile, 2012) *Stanje LGBT ljudskih prava u BiH u 2011. godini – Rozi izvještaj*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Huremović, Lejla, Kristina Ljevak, Jasmina Čaušević (2013) *Ka pozitivnim praksama. Izvještavanje medija u 2013. godini o LGBT temama*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured u BiH, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE.

Huremović, Lejla (2016) *Ka pozitivnim praksama. Izvještavanje medija u 2015. godini o LGBT temama*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar

Huremović, Lejla, Masha Durkalić (2017) *Ka pozitivnim praksama. Izvještavanje medija u 2016. godini o LGBT temama*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar

Indikatori za procjenu medijskih sloboda u zemljama članicama Vijeća Evrope, Izvještaj u sjeni za Bosnu i Hercegovinu (2012) Sarajevo. Dostupno na: http://vzs.ba/images/stories/ba_word_slike_pdf/indikatori/IZVJESTAJ_nU_SJENI.pdf

Kuhar, Roman (2003) *Media Representations of Homosexuality: An Analysis of the Print Media in Slovenia, 1970-2000*. Ljubljana: Peace Institute.

Ljevak, Kristina, Lejla Huremović, Sandra Zlotrg (2014) *Ka pozitivnim praksama 2. Izvještavanje medija u 2013. godini o LGBT temama*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured u BiH, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE.

Ljevak, Kristina, Jasmina Čaušević, Lejla Huremović (2013) *Čekajući ravnopravnost 2: Analiza sadržaja izvještavanja štampanih medija o LGBT temama u Bosni i Hercegovini u 2013. godini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar

Zlotrg, Sandra, Lejla Huremović, Kristina Ljevak (2014) *Čekajući ravnopravnost 3: Analiza izvještavanja štampanih medija o LGBT temama u Bosni i Hercegovini u 2012, 2013. i 2014. godini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar

Spahić, Aida, Saša Gavrić (priredili, 2011) *Čitanka lezbejskih i gej ljudskih prava*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar i Fondacija Heinrich Böll.

O AUTORICI

Lejla Huremović je rođena 1987. godine. Završila je studij odnosa s javnošću na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu. Tokom 2010. i 2011. godine radila je u Vijeću za štampu u BiH. Od septembra 2011. godine radi u Sarajevskom otvorenom centru kao programska koordinatorica, na poslovima rada s LGBTI zajednicom i medijima kroz edukacije novinara/ki, odnosa s medijima, praćenja i analiziranja medijskog izvještavanja o LGBTI temama. Već duži niz godina radi različite medijske kampanje s ciljem podizanja svijesti o problemima i nasilju koje postoji nad LGBTI osobama, te pružanju podrške od strane javnih ličnosti. Bavi se i grafičkim dizajnom. S novinarkom Mashom Durkalić već petu godinu uređuje portal lgbti.ba koji iz godine u godinu povećava čitanost. Živi aktivizam, kao autovana lezbejka, bori se svakodnevno protiv neravnopravnosti, homofobije i fašizma.

O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU

Sarajevski otvoreni centar (SOC) zagovara puno poštivanje ljudskih prava i društvenu inkluziju LGBTI osoba i žena. Sarajevski otvoreni centar je nezavisna, feministička organizacija civilnog društva koja teži osnažiti LGBTI (lezbejke, gej, biseksualne, trans* i interspolne) osobe i žene kroz jačanje zajednice i građenje aktivističkog pokreta. SOC također javno promovira ljudska prava LGBTI osoba i žena, te na državnom, evropskom i međunarodnom nivou zagovara unapređivanje zakonodavstva i javnih politika u Bosni i Hercegovini.

Ovdje ćemo istaći samo neka postignuća koja se odnose na ravnopravnost LGBTI osoba. Pored psihosocijalnog i pravnog savjetovanja, nastavili smo da vodimo jedini LGBTI medij u državi – portal www.lgbti.ba. Organizovali smo treninge za policiju, tužilaštva i sudove, te smo intenzivno radili s novinarima/kama i mladim pravnicima/ama. Tokom posljednje tri godine smo provodili i medijske kampanje koje su dosegle preko milion bh. građana/ki, a naš Festival queer filma Merlinka u Sarajevu posjećuje preko 700 osoba svake godine.

Više o našem radu možete pronaći na www.soc.ba.

DODATAK

RJEČNIK OSNOVNIH LGBTI POJMOVA I

Aktivizam

Aktivizam je djelovanje na individualnoj ili kolektivnoj ravni, koje u svojoj osnovi ima neko političko uvjerenje i može izazvati socijalne i političke promjene. Aktivistički stav ne poriče značaj konvencionalnih institucionalnih struktura (pravo, mediji, obrazovanje itd.), nego podstiče ljude da im pristupe direktno. Iako LGBTI aktivizam po definiciji nije nužno radikaln, najčešće se javlja u domenu u kojem je neki oblik diskriminacije postao odveć represivan, te se zbog toga suprotstavlja odnosima heteronormativne moći koja teži da održi *status quo*.

Bifobija

Iracionalan strah, netolerantnost, predrasude i/ili diskriminacija prema biseksualnim osobama koje provode heteroseksualne (u tom slučaju često je sinonimna s homofobijom) ili homoseksualne osobe.

Biološki spol

Određenje determinisano hromozomima (XX, XY), hormonima (estrogen i progesteron, testosteron) i unutrašnjim i spoljašnjim genitalijama (vulva, klitoris, vagina, testisi i penis). Konstruktivističke teorije tvrde da je spol (kao i rod i rodne uloge) konvencija (društvena konstrukcija).

Biseksualna osoba

Osoba čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama oba spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emocionalno privlače osobe oba spola.

Cisrodnost

Pojam koji se koristi kako bi se opisale osobe koje se rodno identificiraju u skladu sa spolom koji im je pripisan pri rođenju.

CISRODNA OSOBA

Osoba koja se identificira kao osoba muškog ili ženskog roda u skladu sa svojim biološkim muškim ili ženskim spolom.

Coming out (kaming aut)

Sintagma koja potiče iz fraze *coming out of the closet*, već se ustaljeno upotrebljava u značenju javnog i otvorenog istupanja i afirmisanja vlastite (homo)seksualne orijentacije. Javlja se u dvije ravni: kao samootkriće i kao manje ili više javna obznana. Izlaženjem iz ćutanja izlazi se iz izolacije i negiranja i objavljuje se drugima pravo na drugačiji život. U aktivizmu ili queer teoriji, coming out zadobija dimenziju političkog čina opiranja i suprotstavljanja tradicionalnim stavovima.

Diskriminacija

Diskriminacija je svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje i svaki oblik stavljanja u nepovoljan položaj osobe ili grupe. Različiti su osnovi, odnosno karakteristike po kojima se osoba ili grupa dovodi u nepovoljan položaj (spolna orijentacija, rodni identitet, rodno izražavanje, spol, dob, političko opredjeljenje i sl.)

Posredna diskriminacija

Posredna diskriminacija podrazumijeva svaku situaciju u kojoj naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa ima ili bi imala efekat dovođenja neke osobe ili grupe u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druge osobe.

Neposredna diskriminacija

Neposredna diskriminacija je svako različito postupanje ili propuštanje postupanja kada je neka osoba ili grupa dovedena ili je bila ili bi mogla da bude dovedena u nepovoljni položaj za razliku od neke druge osobe ili grupe u sličnim situacijama.

Institucionalizirana diskriminacija

Društveni sklop koji se ogleda u institucijama moći (jezik, mediji, obrazovanje, ekonomija, religija i dr.) koje favoriziraju jednu grupu (ili jedan sistem odlika) naspram drugih. Savremena teorija se u načelu slaže da je ta *grupa* grupa bijelih (rasa) heteroseksualnih (orijentacija) muškaraca (rod) srednjih godina (starosna dob) pripadnika srednje ili više srednje klase (klasa). Svi koji na ovaj ili onaj način odstupaju od date *grupe*, tretiraju se kao manjina (čak i kada formiraju grupu koja je od ove brojnija). Moć te grupe, čak i nad približno jednakim (recimo,

crni muškarci sa svim navedenim odlikama) ili većim grupama (žene uopće), održava se putem spomenutih ustanova.

Višestruka diskriminacija

Opisuje diskriminaciju koja se dešava na temelju nekoliko osnova odvojeno (na primjer, ista osoba može doživjeti diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rasnu diskriminaciju, itd.). Odnosi se na situaciju u kojoj postoji više osnova diskriminacije u isto vrijeme, te ih je teško razdvojiti i posmatrati odvojeno.

Uznemiravanje

Uznemiravanje se smatra diskriminacijom u svakoj situaciji u kojoj ponašanje povezano s rasom, bojom kože, jezikom, vjerom, etničkom pripadnošću, nacionalnim ili socijalnim porijeklom, povezano s nacionalnom manjinom, političkim ili drugim uvjerenjem, imovinskim stanjem, članstvom u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanjem, društvenim položajem i spolom, spolnim izražavanjem ili orijentacijom ima za svrhu ili čiji je efekat povreda dostojanstva osobe i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog ambijenta.

Spolno uznemiravanje

Spolno uznemiravanje je svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva osobe, posebno kada se njime stvara zastrašujući, neprijateljski, degradirajući, ponižavajući ili uvredljiv ambijent.

Mobbing

Mobbing je oblik nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu koje podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu, čija je svrha ili posljedica ili degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlene osobe.

Segregacija

Segregacija je djelo kojim (fizička ili pravna) osoba odvaja druge osobe na osnovu rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkim ili drugim

uvjerenjem, imovinskim stanjem, članstvom u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanjem, društvenim položajem i spolom, spolnim izražavanjem ili orijentacijom u skladu s definicijom diskriminacije.

Drag (dreg)

Riječ se izvorno koristila u Šekspirovom *Glob teatru* kao oznaka za glumce koji su imali ženske uloge (kako glumica nije bilo). Termin se u načelu odnosi na kostim i prerusavanje (otuda fraza *in drag* – prerusen u odjeću suprotnog spola). Njime se prije svega upućuje na muškarce koji na ovaj ili onaj način nastupaju oponašajući žene i time provode rodni performans čime demonstriraju fluidnost rodnog identiteta koji se inače po definiciji smatra *fiksiranim*. Drag-kralj (drag king) je lezbejka/strejt žena koja simulira muškarca. Drag-kraljica (drag queen) je gej/strejt muškarac koji simulira ženu.

Gej (gay)

Osnovno značenje termina u engleskom jeziku je razdragan, veseo. U 19. vijeku zadobija novo značenje: ženske prostitutke su s prezirom nazivane *vesele (gej) žene*, pa se taj atribut pripisivao i muškarcima koji su se služili njihovim uslugama i muškim prostitutkama. Ranih godina 20. vijeka nekolicina muškaraca i žena iz Amerike prisvaja taj izraz kao zamjenu za klinički naziv *homoseksualac*. Riječ ulazi u široku upotrebu šezdesetih i sedamdesetih godina 20. vijeka, kada mediji prihvataju zalaganja gej pokreta da se izraz *homoseksualac*, koji koriste psihijatri pri dijagnozi mentalnog oboljenja, zamijeni riječju *gej*.

Gej muškarac

Muškarac kojeg seksualno i/ili emotivno privlače isključivo osobe istog spola. Zbog historijske opterećenosti termina *homoseksualac*, preporučuje se da se koristi ovaj neutralni termin.

Govor mržnje

Govor mržnje protiv LGBTI osoba odnosi se na javno izražavanje koje podrazumijeva širenje, promovisanje ili opravdavanje mržnje, diskriminacije ili neprijateljstva prema LGBTI osobama – na primjer, izjave političkih i vjerskih vođa ili mišljenja drugih društvenih autoriteta koja se objavljuju u štampi ili na internetu, a koja imaju za cilj poticanje mržnje, a posljedično i nasilja.

Heteronormativnost

Može se definisati kao pretpostavka da su svi heteroseksualni, odnosno, da je heteroseksualnost idealna i superiorna u odnosu na homoseksualnost ili biseksualnost. Heteronormativnost također uključuje privilegovanje normativnog izražavanja roda – ono što je nužno ili nametnuto pojedincima/kama kako bi ih percipirali ili prihvatili kao *pravog muškarca* ili *pravu ženu*, tj. u okviru jedinih dostupnih kategorija.

Heteroseksizam

Stav da je heteroseksualnost jedina validna seksualna orijentacija. Heteroseksizam se često ispoljava u formi ignorisanja LGBTI osoba.

Heteroseksualna osoba

Osoba čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama suprotnog spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emotivno privlače isključivo osobe suprotnog spola.

Prinudna heteroseksualnost

Sintagma nastala u teoriji lezbejskog feminizma (Edrijen Rič) koja upućuje na složene mnogostruke forme odnosa među ženama. Po lezbejskim feministkinjama, žene su doslovno prisiljene na heteroseksualnost, odnosno ulogu seksualnog, emotivnog i fizičkog (rad u kući i staranje nad porodicom) služenja muškarcu. S druge strane, historijskim potiskivanjem govora o životu lezbejki i žena koje su živjele nezavisno od muškaraca, i blagodareći verbalnim i fizičkim napadima na te žene, heteroseksualnost se nudila kao jedina opcija. Ovaj je koncept u lezbejskom feminizmu bio je ključ za tumačenje načina na koji funkcioniše patrijarhat. Od sredine osamdesetih godina prošlog vijeka, sve češće ga koriste i gej muškarci da bi opisali automatsku pretpostavku o tome da je svako bez razlike heteroseksualan/a.

Homofobija

Iracionalan strah, netolerantnost, predrasude i/ili diskriminacija prema gej muškarcima i lezbejkama (i biseksualnim osobama [vidjeti *bifobija*]). Manifestuje se kao neupitna vjera u superiornost heteroseksualnosti, koju podstiču kulturne i institucionalne društvene prakse. Ta vjera rađa nasilje prema neheteroseksualnim osobama koje se

opravdava uvjerenjem u vlastitu superiornost (i njihovu inferiornost). Nasilje se ogleda u verbalnim i fizičkim napadima, oduzimanju potomstva neheteroseksualnom roditelju, diskriminaciji pri zapošljavanju, plaćanju poreza, umirovljenju, imigracionom postupku itd. Ovi oblici diskriminacije su ono što spada u društveni domen i mnoge homofobične osobe poricat će da u tome uzimaju udjela. Međutim, homofobija se lako prepoznaje na pojedinačnom nivou u svakodnevnim situacijama, recimo, kada za neku ženu mislimo da je lezbejka samo zato što nije u vezi s muškarcem ili zato što želi da bude muškarac; ili kada osobu koja je lezbejka ili gej muškarac ne posmatramo kao cjelovitu ličnost, nego isključivo na osnovu njihove seksualne orijentacije.

Internalizirana homofobija

Internalizirana mržnja prema sebi nastaje kao posljedica prihvatanja negativnih stereotipa koje stvara opresivna zajednica. To podrazumijeva često konfliktna osjećanja da su nestrejt osobe u srži loše i inferiorne ili da su superiorne i ekskluzivno dobre; da na čitavom svijetu nema sigurnog prostora; da se može vjerovati samo pripadnicima/ama grupe ili da se pripadnicima/ama iste grupe ne smije ni po koju cijenu vjerovati; da se radi sigurnosti zauvijek treba skrivati; da radi sigurnosti svuda i uvijek treba istupati i otkrivati svoju orijentaciju itd.

Homoseksualac

Zastarjeli klinički termin za osobe čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama istog spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emocionalno privlače osobe istog spola. Termin je neprikladan i mnogi gejevi i lezbejke smatraju da je uvredljiv. Bolji termini su *gej (muškarac)/gejevi* i *lezbejka*.

Situaciona homoseksualnost

Seksualno ponašanje koje je drugačije od uobičajenog ponašanja neke osobe, a javlja se uslijed boravka u socijalnom okruženju koje čine isključivo osobe istog spola, kao npr. vjerske ili druge škole koje pohađaju isključivo studenti/ice i učenici/ce istog spola, zatvori, seks sa partnerom/kom istog spola za novac itd.

Interspolna osoba

Osobe koje su rođene s hromozomskim, hormonskim ili genitalijskim karakteristikama koje ne odgovaraju zadatim standardima *muške* ili *ženske* kategorije, zbog svoje seksualne ili reproduktivne anatomije. Ova riječ je zamijenila pojam *hermafrodit*, koji su široko koristili liječnici tokom 18. i 19. vijeka i koji se danas smatra nestručnim. Interspolnost može poprimiti različite oblike i obuhvatiti različita stanja interspolnih osoba.

Lezbejka

Žena koju seksualno i/ili emotivno privlače druge žene. *Lezbejka* je jedan od najstarijih i najpozitivnijih termina za homoseksualne žene, što u lezbejskoj feminističkoj teoriji ne označava samo seksualni identitet koji se sukobljava s konvencionalnim rodnom očekivanjima od žena, nego i društveni i politički identitet izgrađen u opoziciji prema muškom šovinizmu, patrijarhatu, heteroseksizmu i falocentrizmu. Sama riječ potiče od imena grčkog ostrva Lezbos gdje je rođena pjesnikinja Sapfo koja je uznosila ljubav među ženama.

LGBTI

Sveobuhvatni pojam koji se koristi kako bi se označile lezbejke, gej muškarci, biseksualne, transrodne i interspolne osobe. Pojam označava heterogenu skupinu koja se obično imenuje naslovom LGBTI u društvenom i političkom aktivizmu. Ponekad pojam LGBTI može biti proširen i uključiti i queer osobe (LGBTI, ili LGBTI+).

LGBTTIQ

Skraćenica za *lezbejke, gej muškarce, biseksualne, transrodne, transeksualne, interseksualne i queer osobe*.

Out (aut)

Opisuje osobu koja se seksualno/rodno/spolno identifikuje u javnom i/ili u profesionalnom životu.

Outirati (autirati) (SE)

Čin javnog objavljivanja da je neka osoba gej, lezbejka, biseksualna ili osoba neke druge seksualne orijentacije. Većina gej i lezbejske zajednice smatra da je nepristojno, i protivi se tome, da bilo koja osoba,

osim one koja je u pitanju, odlučuje o tome kada će i kome pričati o seksualnoj orijentaciji. Lezbejska i gej zajednica u BiH termin *autirati se* također koristi za situaciju kada sam gej ili sama lezbejka odluči nekome da priča o svojoj seksualnoj orijentaciji. Tako, na primjer, može da se kaže da se neka lezbejka autirala ocu, tj. da mu je rekla da je lezbejka.

Peder

U homofobičnoj upotrebi, sleng koji u načelu denotira gej muškarce, a posebno konotira rodni lik slabašnog i feminiziranog muškarca. Sam termin, po nekima, vodi porijeklo od srednjovjekovne prakse spaljivanja sodomita na snopovima pruća (*faggot*). Riječ peder u nehomoseksualnoj upotrebi ima sličnu konotaciju, dok u gej zajednici nije nužno uvredljiva, nego se često pojavljuje i kao samoafirmativno parodiranje strejt konotacija.

Queer (kvir)

Riječ se prvenstveno odnosi na sve što se razlikuje od konvencionalnog na neki neobičan način (sinonim za čudno, ekscentrično). U početku su konotacije ovog termina u gej upotrebi bile negativne, pa čak i danas postoji otpor prema ovom izrazu, osobito među starijim homoseksualnim osobama. Budući da termin subverzivno razobličuje postojeće, tobože fiksirane modele, odbacujući razlike (svi LGBTI su njime bez razlike obuhvaćeni) i identitete (nijedan od LGBTI identiteta u njemu nije povlašćen), on postaje sve univerzalnije prihvaćen. Mnoge transeksualne, biseksualne, pa čak i heteroseksualne osobe, čija se seksualnost ne uklapa u kulturne standarde monogamnog heteroseksualnog braka, prihvatili/e su ovu oznaku kao *seksualni disidenti/kinje*. Queer je ranije u engleskom jeziku korišten kao pogrdan naziv za neheteroseksualne osobe. Ovaj termin su LBTTIQ osobe zatim preuzele kako bi opisivale same sebe. Neke osobe posebno cijene ovaj termin zato što označava prkos i zato što obuhvata različitost – ne samo gejeva i lezbejki, već i biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba, kao i heteroseksualnih osoba koje sebe vide ili žive svoj život van heteropatrijarhalnih normi.

Rod

Društveni konstrukt spola koji po definiciji određuje samo društvene uloge muškaraca i žena, to jest osoba muškog ili ženskog spola. Također,

individualni konstrukt sopstvenog identiteta/izražavanja koji potvrđuje, negira i/ili prevazilazi društveno zadate i formirane spolne i rodne uloge muškaraca i žena, kao i cijelu binarnu osnovu *muškog* i *ženskog*.

Rodni identitet

Rodni identitet povezuje se s individualnim iskustvom u shvatanju sopstvenog spola, što može ali ne mora odgovarati spolu dodijeljenom pri rođenju, a uključuje lični doživljaj tijela i drugih izražaja roda (to jest, *rodno izražavanje*), kao što su odijevanje ili način govora i obraćanja. Spol osobe obično je dodijeljen pri rođenju, a odmah potom postaje socijalno i pravno pitanje. Spol podrazumijeva osobni koncept/konstrukt koji može biti u skladu s društveno propisanim definicijama u pogledu spola/roda ili ih može negirati, prevazilaziti i mijenjati. Neki ljudi imaju problem pri identificiranju sa spolom dodijeljenim pri rođenju – ove osobe nazivamo *transrodne* osobe. Rodni identitet nije isto što i seksualna orijentacija, a transrodne osobe se mogu identificirati kao heteroseksualne, biseksualne i homoseksualne.

Rodno izražavanje

Vizuelna i spoljna prezentacija svake osobe koja se ogleda kroz odijevanje, odjevne ili tjelesne oznake, frizuru, ponašanje i govor tijela.

Seksualna orijentacija

Emocionalna i/ili seksualna privlačnost ili naklonost koja može biti prema osobama istog i/ili različitog spola. Izbjegavajte korištenje uvredljivog izraza *seksualna preferencija* ili *opredjeljenje*, koji se često koristi kako bi se impliciralo da je istospolna seksualna orijentacija nešto što se može i treba promijeniti.

Spol

Klasificiranje na osnovu reproduktivnih organa/funkcija i genitalija na muški, ženski i interseks. Društveno prihvaćeni su samo muški i ženski spol.

SPOLNE KARAKTERISTIKE

Mogu biti primarne i sekundarne. Primarne spolne karakteristike podrazumijevaju one s kojima se rađamo, dakle hromosome, spolne

hormone, spolne žlijezde te vanjske i unutrašnje genitalije. Sekundarne spolne karakteristike podrazumijevaju one koje su vidljive na tijelu i razvijaju se kasnije s dostizanjem spolne zrelosti kao što su razvoj grudi, rast dlaka na licu i tijelu, promjena glasa, itd. Spolne karakteristike obično se dijele na muške i ženske. Odstupanje spolnih karakteristika od tipične binarne podjele na muške i ženske naziva se interspolnost i ona može imati različite oblike.

Spolni identitet

Individualno identificiranje po pitanju spola i spolne pripadnosti, što ne zavisi od spola koji je pripisan rođenjem.

Stil života

Termin koji se često koristi kako bi se degradirali životi gejeva i lezbejki, te izbjegavajte njegovo korišćenje. Kao što ne postoji ni heteroseksualni stil života koji je jedinstven za sve, tako ne postoji ni gej stil života.

Strejt (str8 ili straight)

Označava, prije svega, nešto *pravo*, *bez skretanja* (devijacija), nešto *nepomiješano*, ali i nešto *konvencionalno*, što ne odstupa od normi koje su prihvaćene kao uobičajene, *normalne* i *prirodne*. Neutralna oznaka za heteroseksualne osobe u queer zajednici.

Transgender/transrodnost

Sveobuhvatni termin koji se koristi kako bi se opisale različite osobe, ponašanja i grupacije koje imaju zajedničko, djelimično ili potpuno suprotstavljanje nametnutim rodnim i spolnim ulogama. Transrodnost se ne odnosi na seksualnu orijentaciju osobe.

Transrodna osoba

Termin za osobe čiji rodni identitet nije u skladu sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju, kao i one osobe koje žele izraziti svoj rodni identitet na drugačiji način od uobičajenog izražavanja karakteristika spola koji im je dodijeljen pri rođenju. Transrodnost obuhvata one osobe koje osjećaju, preferiraju ili biraju da predstave sebe drugačije od očekivanih rodnih uloga koje im tradicionalno pripadaju na osnovu spola dodijeljenog pri

rođenju, bilo kroz način odijevanja, način govora, manire, kozmetiku ili modifikacije tijela. Između ostalih, transrodnost se odnosi i na osobe koje se ne identificiraju oznakama *muško* i *žensko*, zatim transeksualne osobe, transvestite i cross-dressere. Transrodni muškarac je osoba kojoj je pri rođenju dodijeljen *ženski* spol, ali je njegov rodni identitet *muški* ili se nalazi negdje na spektru maskulinih rodni identiteta. Transrodna žena je osoba kojoj je pri rođenju dodijeljen *muški* spol, ali je njen rodni identitet *ženski* ili se nalazi negdje na spektru ženskih rodni identiteta. Oznake za seksualnu orijentaciju transrodnih osoba koriste se u skladu s njihovim rodni identitetom, a ne u skladu sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju. Heteroseksualni transrodni muškarac je, na primjer, transrodni muškarac kojeg privlače i koji bira žene za partnerke. Riječ transrodnost odnosi se na posjedovanje transrodnog identiteta i izražavanja.

Transeksualna osoba

Osoba koja ima jasnu želju i namjeru da prilagodi svoj spol, kao i osoba koja je djelomično ili potpuno modificirala (uključuje fizičku i/ili hormonalnu terapiju i operacije) svoje tijelo i prezentaciju, izražavajući svoj rodni i/ili spolni identitet i osjećaj sebe.

Transfobija

Po analogiji s bifobijom i homofobijom, oblik diskriminacije, zasnovan na strahu, neznanju i mržnji, usmjeren protiv transeksualnih, transrodnih osoba. Tu predrasudu mogu perpetuirati strejt ljudi, gej muškarci, lezbejke i biseksualne osobe.

Internalizovana transfobija

Karakteristična je za trans osobe koje iskušavaju krivicu, sramotu, nedostatak samopouzdanja, negativnu sliku o sebi, pošto implicitno ili eksplicitno prihvataju društvenu stigmatizaciju.

Transvestija/transvestite/transvestiti

Transvestiti su osobe koje vole da nose odjeću suprotnog spola. Transvestija, tj. preoblačenje, nije povezano sa seksualnom orijentacijom. Transvestiti_e mogu biti i heteroseksualne i osobe istospolne orijentacije.

Tranzicija

Predstavlja proces promjene rodni izražavanja neke osobe u cilju usaglašavanja s unutrašnjim doživljajem sopstvenog roda.

Trougao/crni trougao/rozi trougao

Tokom Drugog svjetskog rata nacisti su u svojim konc-logorima ružičastim trouglom obilježavali gejeve, a crnim trouglom lezbejke, Romkinje i prostitutke. Tokom Drugog svjetskog rata u nacističkim logorima pogubljeno je više desetina hiljada osoba istospolne orijentacije.

Zastava duginih boja

Simbol jedinstva i različitosti koji se koristi širom svijeta, kao obilježje mirovnog, feminističkog i LGBTTIQ pokreta.

Zločin iz mržnje prema LGBT osobama

Odnosi se na kaznena djela motivisana predrasudama prema određenoj osobi ili grupi osoba. Zločini iz mržnje uključuju zastrašivanje, prijetnje, oštećenja imovine, zlostavljanje, ubistvo ili bilo koje drugo kazneno djelo kod kojeg je žrtva postala meta napada zbog stvarne ili pretpostavljene seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, ili je žrtva povezana, pripada, podržava ili je član/ica neke LGBTI grupe. Kod zločina iz mržnje mora postojati osnovana sumnja da je motiv počinioca kaznenog djela seksualna orijentacija ili rodni identitet žrtve.

